

TARTU ÜIKOOL
Pärnu kolledž
Turismiosakond

Liis Meeras

MAAILMA TURISMIGEOGRAAFIA (AMEERIKA, AASIA, AAFRIKA)

Sissejuhatus, Põhja- ja Lõuna-Ameerika (magistriõppele)

Pärnu 2010

SISUKORD

1.	Maailma turismigeograafia põhinäitajad	4
1.1.	Lühike ajalooline ülevaade	4
1.2.	Rahvusvaheline turism 2008. aastal	5
1.3.	Prognoosid 2010. aastaks ja edasi	8
1.4.	Maailma turism 2030.a. (Yeoman 2008)	10
1.5.	Atraktiivsed riigid	11
2.	Ülevaade Ameerika maailmajao turismist	13
2.1.	Ülevaade regiooni turismistatistikast	13
2.2.	Kanada riigi ülevaade	14
2.2.1	Kanada põhiandmed ja faktid	14
2.3.	Kanada Vaatamisväärsused	16
2.3.1	Looduskaitse ja rahvuspargid	16
2.3.2	Olulisemad linnad	18
2.4.	Ameerika Ühendriigid – riigi ülevaade	19
2.4.1	USA põhiandmed ja faktid	19
2.4.2	USA vaatamisväärsused	20
2.4.3	USA rahvuspargid	20
2.5.	Mehhiko – riigi ülevaade	21
2.5.1	Mehhiko faktid ja põhiandmed	21
2.5.2	Mehhiko vaatamisväärsused	23
2.6.	Guatemala – riigi ülevaade	24
2.6.1	Guatemala faktid ja põhiandmed	24
2.6.2	Guatemala vaatamisväärsused	24
2.7.	Honduras – riigi ülevaade	26
2.8.	Belize – riigi ülevaade	27
2.9.	Kuuba – riigi ülevaade	27
2.10.	Bahama	27
2.11.	Kariibi mere riigid	28
2.12.	El Salvador	29
2.13.	Nikaraagua	29
2.14.	Costa Rica	29
2.15.	Panama	29
2.16.	Kolumbia	30
2.17.	Venezuela	30
2.18.	Guyana, Suriname, Prantsuse Guajaana	31
2.19.	Ecuador	32
2.20.	Peruu	33
2.21.	Boliivia	34
2.22.	Brasiilia	35
2.23.	Paraguay	36
2.24.	Uruguay	38
2.25.	Argentiina	38
2.26.	Tšiili - ülevaade	40
	Kasutatud allikad	42
	Lisa 1. Maailma suurimate reisijate arvuga lennujaamad (top30)	43

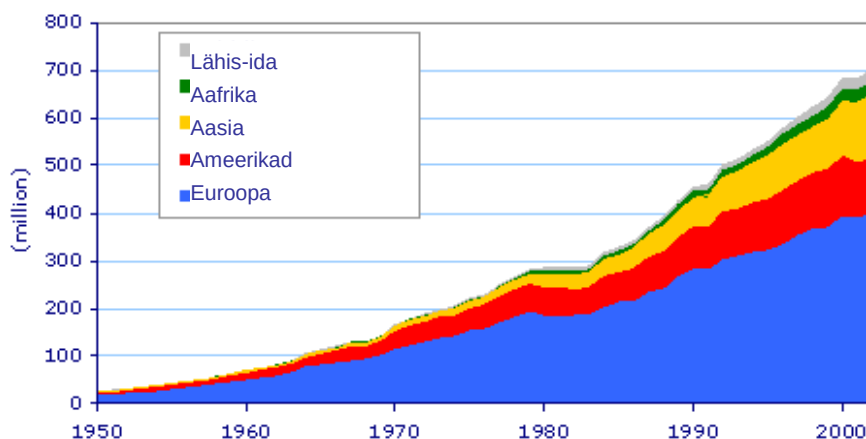
Lisa 2. Raudteetranspordi keskused	44
Lisa 3. Ameerika lennutranspordikeskused	45
Lisa 4. Kanada rahvuspargid.....	47
Lisa 5. Maailma suurimad lennujaamad	49
Lisa 6. USA rahvuspargid.....	50
Lisa 7. Mehhiko pärandipaigad.....	51

1. MAAILMA TURISMIGEOGRAAFIA PÕHINÄITAJAD

1.1. Lühike ajalooline ülevaade

Perioodil 1950 –2005.a. on rahvusvaheliste saabumiste arv kasvanud keskmiselt 6,5% aastas ehk 25 miljonilt reisijalt 806 miljoni reisijani (2009.a. 880 miljonini). Kasv näitab, et turismi näol on tegemist olulise majandusliku ja sotsiaalse valdkonnaga eelmisel sajandil. Ka sel sajandil on kasv jätkunud.

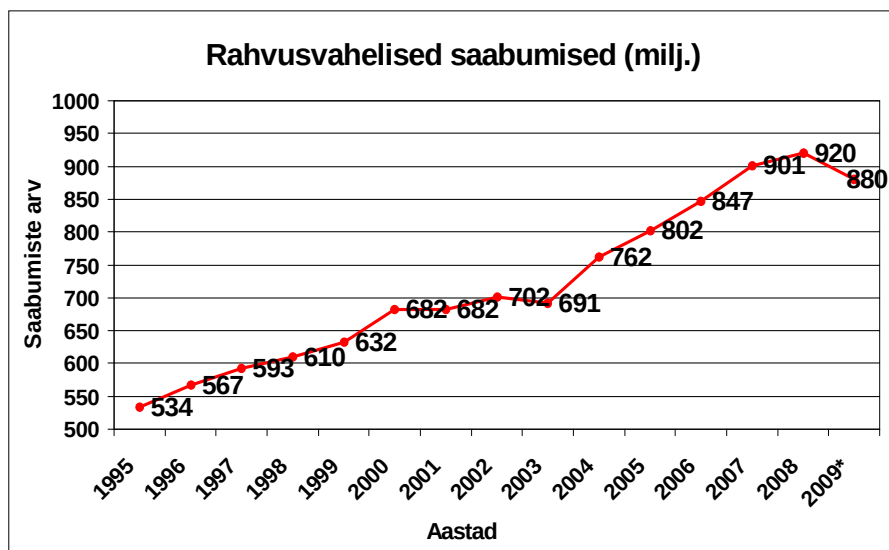
Selle perioodi jooksul on eriti suur kasv olnud Aasia ja Vaikse ookeani regioonis (15% keskmiselt aastas) ning Lähis-Idas (10%). Samal ajal Ameerikates 5% ja Euroopas 6% on kasv olnud aeglasem ja pisut alla maailma keskmise kasvu. Uued sihtkohad suurendavad järjekindlalt oma turuosa ning samal ajal nõ küpsemad/vanad sihtkohad nagu Euroopa ja Ameerikad on vähem dünaamilise kasvuga.

Joonis 1. Rahvusvahelised saabumised maailmas aastatel 1950-2005 (Allikas: Maailma Turismiorganisatsioon UNWTO)

1950-2000 olid Euroopa ja Ameerikad peamised turistide vastuvõtavad regioonid. 1950 aastal hõivasid nad 95%, 1990 82% ning 2000 aastal 76% turuosast. Aastal 1950 oli 15 olulisemas sihtriigis 88% rahvusvahelistest saabumistest, 1970.a. oli nende osakaal 75% ning 2005.aastal 57%. See langus on tõenäoliselt põhjustatud lisaks nõ vanade sihtkohtade populaarsuse vähenemisest kui ka suurema valiku ja uute huvitavate sihtkohtade turule tulekust, mis jäävad vanadest ja tuntud regioonidest välja.

Turismitulud on kasvanud veelgi kiiremini - 11.2% aastas samal perioodil ehk ligi 680 miljardit USD.

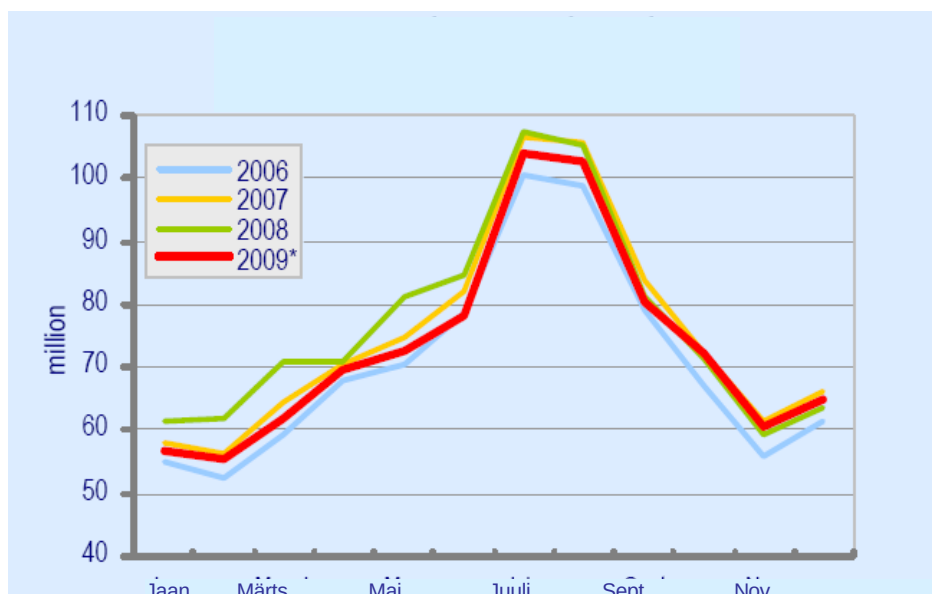

Joonis 2. Maailma turism 1995-2009 (Allikas: UNWTO)

1.2. Rahvusvaheline turism 2008. aastal

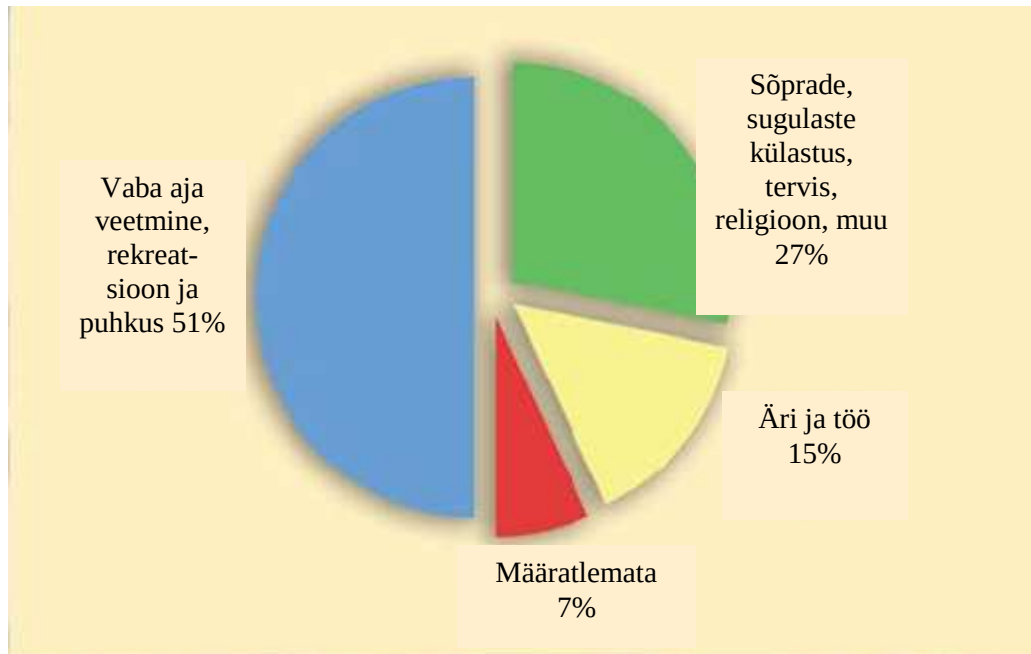
2008. aastal oli rahvusvaheliste saabumiste tippaasta – 920 miljonit, millele peamiselt seoses majandusliku kriisiga järgnes 2009. aastal langus – 880 miljonit rahvusvahelist saabumist ehk langus 4%.

Turism on paljudes riikides maailmas oluline majandussektor. Seda ilmestavad ka järgmised numbrid: turism moodustab SKP-st maailmas keskmiselt 5%. Seejuures 2% riikides, kus turism vähemtähtis, 10% ja enam riikides, kus turism väga tähtis (nt väikesed saared ning arenevad riigid) ning 6-7% tööhõivest.

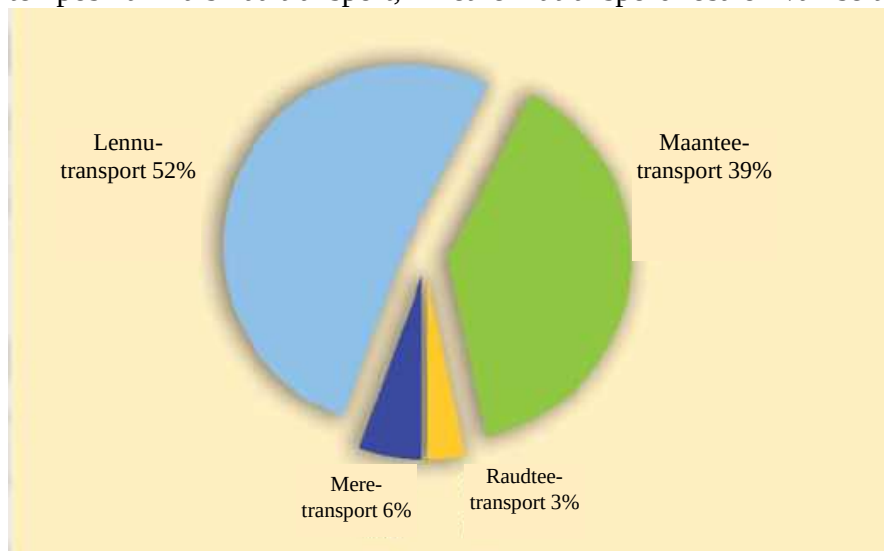
Joonis 3. Riikidevaheliste reisijate arvu dünaamika kuude lõikes jaanuarist detsembrini ajavahemikul 2006-2009. (Allikas: UNWTO)

Reisimine vaba aja veetmise, rekreatsiooni ja puhkuse eesmärgil moodustas 2008. aastal poole kõigist rahvusvaheliste saabumiste arvust (515 ehk 467 miljonit saabumist). 15% rahvusvahelistest turistidest reisis töö ja äri seondult ning 27% reisi muudel põhjustel nagu sugulaste ja sõprade külastamine, religioon ning palverännakud, tervis jne. ülejäänud 7% saabumiste osas ei ole reisimise põhjus määratletud.

Joonis 4. Sissetulev turism - reisimise põhjused 2008.a. (Allikas: UNWTO)

Pisut üle poolte reisijatest saabusid 2008. aastal sihtkohtadesse lennutranspordiga (52%) ning ülejäänud (48%) maatranspordiga. Neist maanteed pidi 38%, raudteed pidi 3% ning veeteed pidi 6%. Aja jooksul on trend lennutranspordikasuks, mis kasvab kiiremas tempos kui maismaa transport, nii et lennutranspordi osa on vaikselt kasvav.

Joonis 5. Sissetulev turism - transportivahend 2008.a. (Allikas: UNWTO)

Maailma TOP10 sihtkohad 2008.a.

USA on taas tõusnud Hispaania järelt peale 2001. a 11. sept teiseks. Türgi on mõlemas osas ühe koha võrra tõusnud.

TOP 10 tulude teenijad said maailmas kõigist turismituludest 49%, saabumiste osas oli ca 45%.

Saabumiste osas (milj.):

- 1) Prantsusmaa (79,3)
- 2) USA (58)
- 3) Hispaania (57,3)
- 4) Hiina (53)
- 5) Itaalia (42,7)
- 6) UK (30,2)
- 7) Ukraina (25,4)
- 8) Türgi (25)
- 9) Saksamaa (24,9)
- 10) Mehhiko (22,6)

Turismitulude osas (miljard US\$)

- 1) USA (110,1)
- 2) Hispaania (61,6)
- 3) Prantsusmaa (55,6)
- 4) Itaalia (45,7)
- 5) Hiina (40,8)
- 6) Saksamaa (40)
- 7) UK (36)
- 8) Austraalia (24,7)
- 9) Türgi (22)
- 10) Austria (21,8)

2009.a. on esialgsete hinnangute põhjal rahvusvaheliste saabumiste arv vähenenud 4% 880 miljonini. 2008.a. oli rahvusvahelisi saabumisi 920 miljonit ning alates 2003.a. (691 milj.) oli kasvuperiood

Siiski 2009.a. lõpul oli taas saavutatud kasv (2%), kui esimese kvartalis oli langus 10%, teises 7% ning kolmandas 2%. Hinnanguliselt vähenesid turismitulud 2009.a. 6%.

Joonis 6. Rahvusvahelised saabumised regiooniti (Allikas: UNWTO)

Peale Aafrika, oli kogu maailma regioonides 2009. aastal langustrend:

- Euroopa langus kokku oli 6% pärast väga keerulist esimest poolaastat, kui langus oli isegi 10%

- Aasia ja Vaikse ookeani piirkond taastus hästi (-2%). Jaanuarist juunini oli saabumiste langus 7% ning aasta teine pool oli tõus 3%, mis näitab regiooni paranenud regionaalseid majandustulemusi ja tulevikuväljavaateid
- Ameerikate regioonid (-5%) hakkasid turism kasvama Kariibi mere piirkonnas 2009. aasta viimasel neljal kuul. Võrreldes teiste regioonidega oli siiski areng üsna loid. AHINI gripipuhang halvendas majanduskriisi mõju veelgi
- Lähis-Ida (-6%) ei suutnud küll saavutada eelmiste aastate kasvu, kuid 2009.aasta teine poolaasta oli positiivne
- Aafrika (+5%) oli jõuline tegija 2009.aastal

2009.a. trendid

Ärireisid on vähenenud rohkem kui puhkusereisid. Kinnitust leidis prognoos, et inimesed ei loobu aasta peamisest puhkusereisist – nende nõudlus on püsinud isegi loodetust paremal tasemel, kuigi inimesed on pigem reisinud kodumaale lähemale või isegi kodumaal.

Nn. lisapuhkusereiside nõudlus on tunduvalt vähenenud, mis on omakorda pannud lennufirmasid vähese tasuvusega lende lõpetama. Muude segmentidega võrreldes vähem mõjutab majanduslangus kruiise, individuaalreisijaid, erihuvidega reisijaid ning sugulaste-tuttavate külastusi.

Lennuühenduste vähendamine on kogu aasta jooksul negatiivselt mõjutanud väiksemaid, suurtest sihtturgudest kaugemal asuvaid sihtkohti; ka lennuühenduste kiire taastamine majandustingimuste paranedes pole tõenäoline.

1.3. Prognoosid 2010. aastaks ja edasi

UNWTO prognoosib 2010. aastaks taas rahvusvahelise turismi kasvu 3-4%. Parimat tulemust oodatakse Aasia regioonilt. Euroopa ja Ameerikad taastuvad tõenäoliselt aeglasemalt. Prognoositakse, et ka Lähis-Idas on oodata turistide arvu kasvu. Aafrika jätkab positiivset trendi, millele kindlasti aitab kaasa juunis 2010 FIFA Maailmakarikavõistluse toimumine Lõuna-Aafrikas. Eurooplaste välisreisid vähenevad 2010.aastal 1% võrra (võrreldes 2009.a tasemega, mis on juba 6% madalam kui 2008.a.).

Tarbijate hinnatundlikkus on 2010.a. jätkuvalt kõrge ja nad otsivad endiselt odavaid pakumisi. Lahenduseks ei ole siiski hindade jätkuv alandamine, vaid innovatiivne tootearendus – pakudes lisaväärtust, mis eristab teenusepakkujat konkurentidest. Majanduskriis on aeg keskenduda tootearendusele ning pakuda kliendile oma tooteid ja teenuseid varasemast odavamalt.

UNWTO prognoosib, et ööbimisega reise arv kogu maailmas kasvab 2010.a. 1-3%. Keskmisest kiirem taastumine on Aasias, keskmisest aeglasem Euroopas ja Ameerikas. Euroopa osas on prognoos hetkel kõige pessimistlikum. Sissetulekud ei kasva, lõpeb mitmete majandust stimuleerivate meetmete mõju ja see paneb inimesi ettevaatlikumalt

kulutama. Peamistelt kaugturgudelt – Aasiast ja Ameerikast – pole oodata Euroopasse reisimise kasvu, kuna nende reise kasv keskendub regioonisisesele turismile.

Mõjurid 2010

Üldiselt oodatakse head 2010.a., kuna majandus on taastumas oodatust kiiremini ning ettevõtluse ning tarbijate kindlus on kasvamas. Lisaks eelpool mainitud FIFA üritusele loodetakse turismivaldkonnale “hoogu juurde lükata” ka teiste suurte üritustega: toimunud OM Vancouveris ning EXPO Shanghais maist oktoobrini.

Negatiivse poole pealt nähakse väljakutset tööpuuduses, millest toibumine võtab aega. Naftahind on muutuv, ka turvalisuse ohud on aktuaalsed (vastuhakud, mässud jne)

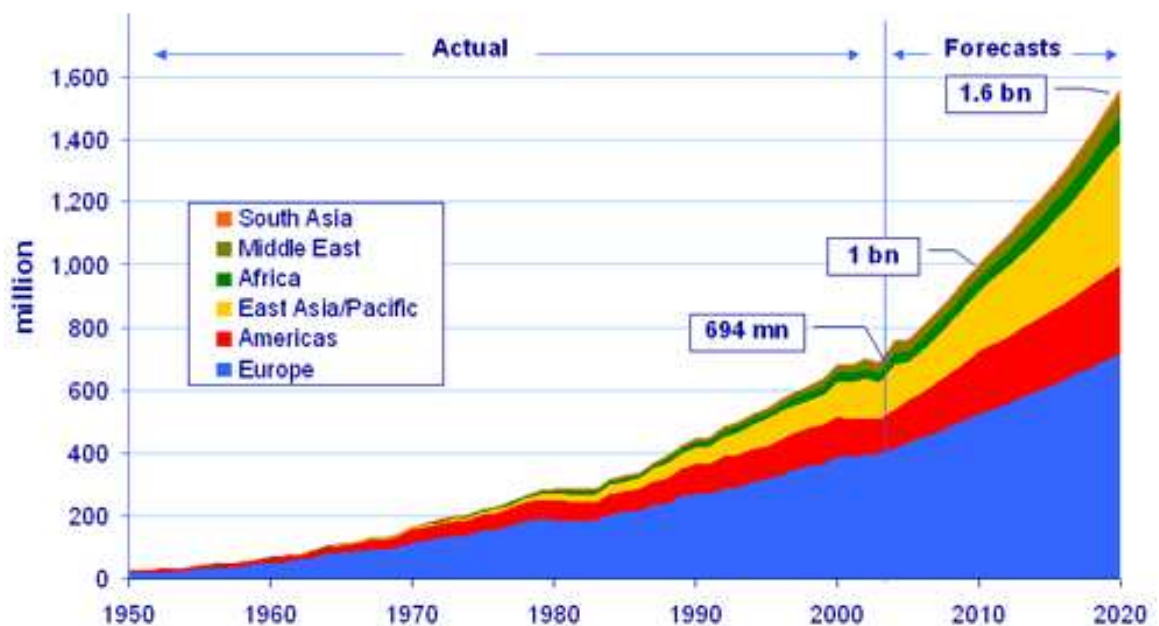
Suunad maailmas

- Globaliseerumine ja konkurents
- Jõukus ja võimalused
- Raha kallinemine
- Kättesaadavus
- Kultuur – oluline motivaator
- Kliimamuutus
- Pikaajalisus
- Turvalisuse mure
- “Kogemuste-majandus”

Turismi pikaajaline prognoos

Aastaseks kasvuks prognoositakse keskmiselt 4.2%. ning aastaks 2020.a. prognoositakse reisijate arvuks 1,6 miljardit inimest. Neist 1,2 miljardit reisijat regioonisiselt ja 378 miljonit pikamaareisijat regioonide vahel.

Olulisima regioonina on Euroopas 2020. aastal eeldatavasti Euroopa 717 miljonit turisti, Ida-Aasia ja Vaikse ookeani regioonis 397 miljonit turisti ning Ameerika regioonis 282 miljonit turisti.

Joonis 7. Saabuvate reisijate arvu prognoos regioonide lõikes kuni 2020.a. (Allikas: UNWTO)

Turistide arv kasvab prognoositavast keskmisest kiiremini (üle 5% aastas) Ida-Aaasias ja Okeaania regioonis, Lõuna-Aasia, Lähis-Ida ja Aafrika regioonis. Euroopa jääb tähtsaimaks sihtkohaks, aga turistide osakaal langeb 2020.a. 46%-ni võrreldes 60% tasemega 1995.a.

1.4. Maailma turism 2030.a. (Yeoman 2008)

- 2030.a. on maailmas 1,9 miljardit rahvusvahelist saabumist
- Hiina on maailmas esimene rahvusvaheliste saabumiste poolest, USA turismitulude poolest
- Võitjad on Türgi, USA, Austraalia, Malaisia ja Hiina
- Suurimaks kaotajaks on Euroopa, kaotades ajavahemikul 2005 –2030 13% turuosast
- Eakam elanikkond on sagedasem tervisetoodete kasutaja
- Peredes on vähem lapsi ning vanavanemad elavad kauem, seega kasvab nišš, kus vanavanemad veedavad rohkem puhkusi koos lastelastega, eriti koolivaheaegadel, kui vanemad peavad töötama
- Kasvab üksi elavate naiste arv (Bridget Jones'i maailm)
- Ekstreemsete alade-tegevuste kasv
- Kosmos on rohkem kättesaadav

Veel saab lugeda raamatust Tomorrow's Tourist - Scenarios & Trends või <http://www.tomorrowstourist.com>

1.5. Atraktiivsed riigid

Lähtuvalt Country Brand Index'ist on koostatud alljärgnev tabel, kus on toodud 2008. j a2009. aasta maailma riikide paremusjärjestus atraktiivsuse järgi. Country Brand Index (CBI) pannakse kokku ekspertide arvamuste, statistika ning vastavatest globaalsetest kvantitatiivsetest andmetest. Hinnatakse 102 riiki maailmas.

Tabel 1. Riikide paremusjärjestus CBI järgi

Koht	2008	2009
1.	Austraalia	Ameerika Ühendriigid ↑
2.	Kanada	Kanada
3.	Ameerika Ühendriigid	Austraalia ↓
4.	Itaalia	Uus-Meremaa ↑
5.	Šveits	Prantsusmaa ↑
6.	Prantsusmaa	Itaalia ↓
7.	Uus Meremaa	Jaapan ↑
8.	Suurbritannia	Suurbritannia
9.	Jaapan	Saksamaa ↑
10.	Rootsi	Hispaania ↑

Allikas: FutureBrand (<http://www.futurebrand.com/think/reports-studies/cbi/2009/overview/>)

Muutused edetabelis on võrreldes eelnevate aastatega väikesed, aga lähiaastatel on oodata uute sihtkohtade lisandumist just Ida-Aasia, AÜE ja Ida-Euroopa maade näol.

Kus ja mida vaadata

Country Brand Index 2008 järgi on toodud teemad ning nende järgi paremusjärjestuses riigid, mis antud valdkonnas on hinnatud parimateks.

Tabel 2. Vald-konnad ning vastavate riikide paremusjärjestus

Ehedus ja autentsus	Uus Meremaa, Jaapan, Tai, India, Egiptus Lõuna-Aafrika, Peruu Belize, Austraalia, Hiina
Ajalugu	Egiptus, Itaalia, Prantsusmaa, Kreeka, Iisrael, ÜK, Hiina, India, Peruu Jaapan
Kunst ja kultuur	Itaalia, Prantsusmaa, Egiptus, Jaapan, Kreeka, ÜK, Iisrael, India, Hiina, Saksamaa
Kuurordi- ja majutusvõimalused	AÜE, USA, Maldiivid, Austraalia, Šveits, Kanada, Bahama, Monaco, Singapur, Tahiti
Reisimise lihtsus (lihtne riiki sisenemine, riigis reisiimine ja riigist lahkumine)	Holland, Hispaania, Kanada, Šveits, Saksamaa, ÜK, Taani, Rootsi, Itaalia, Prantsusmaa
Ohutuim koht puhkamiseks	Norra, Šveits, Uus-Meremaa, Saksamaa, Taani,

	Kanada, Monaco, Belgia, Austria, Austraalia
Parim puhkuseks ja lõõgastuseks	Maldiivid, Tahiti, Uus-Meremaa, Fidži, Bahama, Bermuda, Aruba, Jamaica, Šveits, Iirimaa
Looduse ilu	Uus-Meremaa, Maldiivid, Šveits, Norra, Austraalia, Iirimaa, Kanada, Šotimaa, Tahiti, Tšiili
Parimad rannad	Maldiivid, Tahiti, Bahama, Dominikaani Vab., Austraalia, Fidži, Barbados, Mehhiko, Bermuda, Brasiilia
Aktiivne ööelu	Jaapan, Brasiilia, Hispaania, Tai, USA, Austraalia, Singapur, Holland, ÜK, Prantsusmaa
Parim ostureisideks	USA, AÜE, Singapur, Tai, Jaapan, Prantsusmaa, Itaalia, Monaco, ÜK, Lõuna-Korea
Väga hea köök/toidud	Itaalia, Prantsusmaa, Jaapan, Singapur, Šveits, Austria, Hispaania, Monaco, Belgia, AÜE
Parim looduses liikumiseks, sportimiseks	Austraalia, Uus-Meremaa, Kanada, Belize, Šveits, Maldiivid, Aruba, USA, Austria, Šotimaa
Sõbralikud kohalikud	Uus-Meremaa, Iirimaa, Tai, Kanada, Austraalia, Šotimaa, Rootsi, Fidži, Bahama, Itaalia
Parim perega puhkamiseks – tegevusi kogu perele	Kanada, Hispaania, Taani, Austraalia, Uus-Meremaa, Rootsi, Austria, USA, Iirimaa, Itaalia
Parim raha/väärtuse (puhkuse) suhe	Tai, India, Mehhiko, Tšehhi, Poola, USA, Malaisia, Türgi, LAV, Ungari
Konverentsiturism	Jaapan, USA, Singapur, Saksamaa, Kanada, Šveits, AÜE, ÜK, Qatar, Rootsi
Äri ja puhkuse ühendamine	Austraalia, Uus-Meremaa, Šotimaa, Jaapan, Iirimaa, USA, Rootsi, Kanada, Itaalia, Tai

Allikas: FutureBrand (<http://www.futurebrand.com/think/reports-studies/cbi/2008/overview/>)

Lisaks lugemist

Kel soovi, siis alljärgnevalt on inglisekeelne kirjeldus meetodikast, kuidas CBI infot kogutakse.

Three primary components inform the Country Brand Index. First is a global quantitative survey of almost 2,700 travel respondents from nine countries. This sample has a margin of error of $\pm 1.9\%$ at the 95% confidence level. Participants were screened to include frequent international leisure and business travelers (who travel internationally at least once a year) between the ages of 21 and 65, with a balanced split between men and women. Topics included destination selection, country associations, overall awareness, past visits, intent to visit and willingness to recommend countries. Survey results were aggregated and weighted in proportion to each region's respective volume of travel consumption. The Top 10 Country Brand ranking was based on a combination of familiarity, overall rating of the country, desire to visit, advocacy and performance against country brand image attributes, weighted based on relative importance. The second component is a global expert survey of more than 30 international hospitality professionals in one-on-one interviews and/or surveys regarding their perceptions of countries as brands. Experts were recruited from multiple regions to ensure a diverse and representative sample. The third component is secondary research.

2. ÜLEVAADE AMEERIKA MAAILMAJAO TURISMIST

2.1. Ülevaade regiooni turismistatistikast

Rahvusvaheliste turistide saabumiste arv kasvas Ameerika regioonis 2008. aastal 3% (147 miljonini) ning kahanes 2009. aastal 5%. Saabumised Lõuna-Ameerikasse kasvasid 2008. aastal 4% ning edukamad olid Uruguay (+10), Tšiili (+8%), Peruu (+7%) ja Ecuador (+7%). Argentiinas ja Brasiilias oli kasv tagasihoidlikum, vastavalt 2% ja 0,5%. Kesk-Ameerikas oli 2008. aasta väga hea Panamale, kus kasv oli 17% ning ka teised riigid nautisid kasvu - Honduras (+8%), Nicaragua (+7%), Costa Rica (+6%) ja Guatemala (+5%).

Põhja-Ameerikas olid tulemused mitmesugused. Mehhikos oli kasv 6%, USA-s +4%. Kanadas oli 2008. aastal langus 4%, mille põhjustena võib näha kehva valuutakursi, rangemaid reisiformaalsusi USA-ga ning vähenenud lennutranspordi maht olulistelt turgudelt Euroopast ja Jaapanist. Kariibi mere riikides oli kasvuaasta (2%). Kuubas (+9%) ja Aruubal (+7%) olid väga head tulemused ning ka Jamaikal (+4%) ning Puerto Ricol (+6%) läks aasta üsna hästi.

Tabel 3. Ameerika saabuvad turistid ning turismitulud (Allikas UNWTO)

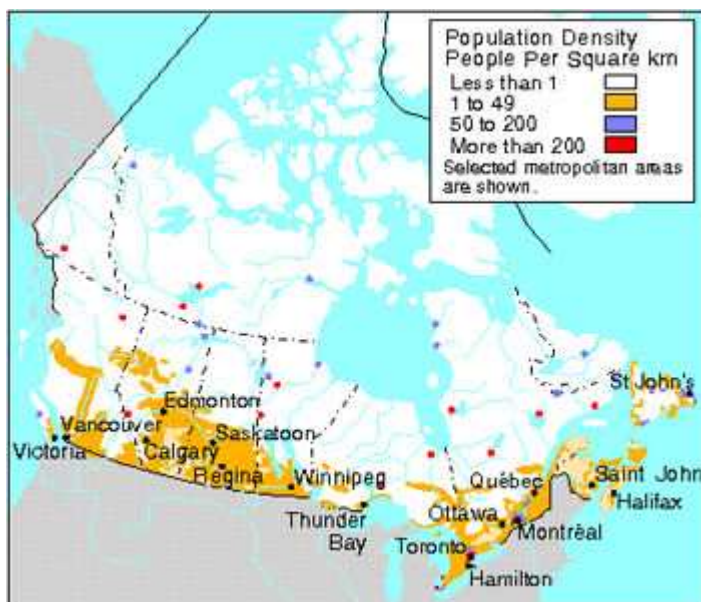
Major destinations	Series ¹	International Tourist Arrivals						International Tourism Receipts			
		(1000)			Change (%)		Share (%)	(US\$ million)			Share (%)
		2006	2007	2008*	07/06	08*/07		2006	2007	2008*	
Americas		135,791	142,866	147,037	5.2	2.9	100	154,503	171,295	188,355	100
Argentina	TF	4,173	4,562	4,665	9.3	2.3	3.2	3,344	4,314	4,633	2.5
Aruba	TF	694	772	827	11.2	7.1	0.6	1,080	1,255	1,412	0.7
Bahamas	TF	1,601	1,528	1,463	-4.6	-4.2	1.0	2,056	2,187	2,153	1.1
Barbados	TF	563	575	568	2.1	-1.2	0.4	1,057	1,199	1,192	0.6
Bolivia	TF	521	573	594	9.9	3.7	0.4	244	292	275	0.1
Brazil	TF	5,017	5,026	5,050	0.2	0.5	3.4	4,316	4,953	5,785	3.1
Canada	TF	18,265	17,931	17,128	-1.8	-4.5	11.6	14,642	15,333	15,106	8.0
Chile	TF	2,253	2,507	2,699	11.3	7.7	1.8	1,213	1,478	1,757	0.9
Colombia	VF	1,053	1,195	1,222	13.5	2.2	0.8	1,554	1,669	1,844	1.0
Costa Rica	TF	1,725	1,980	2,089	14.8	5.5	1.4	1,732	2,029	2,250	1.2
Cuba	TF	2,150	2,119	2,316	-1.4	9.3	1.6	2,127	2,141	2,267	1.2
Dominican Rep.	TF	3,965	3,980	3,980	0.4	0.0	2.7	3,917	4,064	4,176	2.2
Ecuador	VF	841	937	1,005	11.5	7.2	0.7	490	623	763	0.4
El Salvador	TF	1,279	1,339	1,385	4.7	3.5	0.9	793	847	894	0.5
Guatemala	TF	..	1,448	1,527	..	5.4	1.0	919	1,055	1,068	0.6
Honduras	TF	739	831	899	12.6	8.2	0.6	488	557	621	0.3
Jamaica	TF	1,679	1,701	1,767	1.3	3.9	1.2	1,870	1,910	1,984	1.1
Mexico	TF	21,353	21,370	22,637	0.1	5.9	15.4	12,177	12,852	13,289	7.1
Nicaragua	TF	749	800	858	6.8	7.2	0.6	231	255	276	0.1
Panama	TF	843	1,103	1,293	30.8	17.2	0.9	960	1,185	1,408	0.7
Peru	TF	1,721	1,916	2,058	11.4	7.4	1.4	1,570	1,723	1,991	1.1
Puerto Rico	TF	3,722	3,687	3,894	-0.9	5.6	2.6	3,369	3,414	3,644	1.9
United States	TF	50,977	55,986	58,030	9.8	3.6	39.5	85,720	96,712	110,090	58.4
Uruguay	TF	1,749	1,752	1,921	0.2	9.7	1.3	598	809	1,042	0.6
Venezuela	TF	748	771	745	3.0	-3.4	0.5	768	817	895	0.5

Tuntud vanadesse sihtkohtadesse (USA, Kanada, Mehhiko) saabub ligi 75% rahvusvaheliste turistide arvust, kuigi nende riikide saabumiste kasv on olnud tagasihoidlikum (USA ligi 4%, Mehhiko ligi 6% ning Kanada –4%).

2.2. Kanada riigi ülevaade

2.2.1 Kanada põhiandmed ja faktid

Kanada on pindalalt teine riik maailmas ($9\,220\,970\text{ km}^2$). Kui võtta arvesse ainult maismaa ala, siis on Kanada maailmas suuruselt neljas riik. 2006. aasta seisuga rahvaarvuks üle 31 miljoni inimese (maailmas 39. kohal) ning 2009. aastal hinnatakse rahvaarvuks juba ligi 34 miljonit. Rahvastikust on 40% briti, 27% prantsuse, 20% teiste Euroopa riikide päritolu, muudest riikidest 9%, põlisrahvaid 4%). Rahvastiku tihedus 3 in/km^2 - 65% inimestest elab 5% Kanada alal. Tänu liigendatud rannajoonele ning arvukatele saartele on Kanadal maailm pikim rannajoon.

Joonis 8. Kanada rahvastikutiheduse kaart (Allikas: <http://www.thecanadianencyclopedia.com>)

Kanada pealinn on Ottawa (1 148 800 elanikku Ottawa regioonis, suuruselt neljas linn Kanadas). Suurimad linnad on Toronto, Montreal, Calgary, Edmonton, Vancouver, Winnipeg ning Quebec. Riigikorraks on konföderatsioon parlamentaarse demokraatiaga. Kanada koosneb kümnest provintsist (Alberta, Briti Kolumbia, Manitoba, New Brunswick, Newfoundland ja Labrador, Nova Scotia, Ontario, Prints Edwardi saar, Quebec, Saskatchewani) ja kolmest territooriumist (Yukon, Loodeterritoorium, Nunavut). Provintsidel on suur autonoomia, omad sümbolid.

Joonis 9. Kanada füüsiline kaart (Allikas: <http://www.canadamaps.info>)

Transpordis olulised Trans-Canada kiirtee. Lisaks on peamised kaks mandrit läbivat raudteed ning Kanadas on võimalik saada Põhja-Ameerika parimaid elamusi rongireisilt. Oluline on ka veetransport ning välja on arendatud väga head sadamad, kust muuhulgas väljuvad ka kruisilaevad. Väga hästi on arendatud lennutransport – reisijate arvult suurim on Toronto International. Üldiselt on Kanada inimarengu indeksilt ja elamisväärsuselt üks edukamaid riike maailmas.

Joonis 10. Kanada provintsid ja territooriumid (Allikas: <http://www.visitcanada.in>)

2.3. Kanada Vaatamisväärsused

“Prantsuse turistid külastavad Kanada prantsuskeelset osa Quebec’i, britid suunduvad põhja jääkarusid vaatama, sakslased ja jaapanlased kolavad läänerranniku rahvusparkides ja mägedes, pealiskaudne turist ei jõua Niagara joast kaugemale” (<http://www.reisijutud.com>)

Suurematest linnadest ja turismimagnetitest on olulisemad Montreal, Toronto ning Vancouver. Lisaks on suurim ja tuntum vaatamisväärsus maailmas Kanada ja USA piiril asuv Niagara juga (Hoburaua juga, 49 m kõrge ja 790 m lai on suurim juga ning jääb Kanada poolele).

Väga hinnatakse turistide poolt autentsust ja ajalugu. Kanadas on peamised põliselanikud - inuitid, mi'kmaq, atabaskid, kreed, algonquinid, irokeesid, haidad ning oluliseks vaatamisväärsuseks on nende kunst, tootemisambad (nt. Vancouveris on kunstigaleriid).

Kõige suurem mereloode maailmas on Fundy lahes –maailma kõrgeim tõusu-mõõna laine. Tõusu ja mõõna vahe võib seal ulatuda kuni neljakorralisele maja kõrguseni, mistõttu on tõusu ajal rannas ohtlik viibida, sest vesi tõuseb kiiremini kui inimene joosta jõuab.

Joonis 11.(Kaljumäestik, tundra (Allikas: <http://atlas.nrcan.gc.ca/>)

Väga populaarne on Kaljumäestik, kus on võimalik näiteks suurepäraseid vaateid nautida rongireisil. Albertast Ontarioni laiub preeriatasandik ja traditsioonilised külad. Sügisel on parim aeg külastada Churchill’i, mis on põhjapoolseim lihtsalt jõutav asula, kus asun indiaani reservaat, maailma suurim jääkarude arvukus (“maailma karude pealinn”), beluugad, tundra. Sügisel on parim aeg selle piirkonna külastamiseks.

2.3.1 Looduskaitse ja rahvuspargid

Kanadas on loodud 43 rahvusparki ja looduskaitseala, et hoida ning kaitsta haruldast loodust. Looduskaitsealad ja pargid on suuruses 8,7 km² kuni 44807 km². Kogu Kanadast hõlmavad kaitsealad ja RP-d 224 466 km² ehk 2,2% Kanada kogu pindalast. Lisas 1 on toodud nimekiri RP-dest koos rajamise aasta ning suurusega.

Vanim Banffi rahvuspark rajati 1885. aastal Albertasse. Peale seda rajati parke aktiivselt kuni 1930-ndate lõpuni, siis vahepeal oli rahulikum periood ning alates 1970ndatest on rahvusparke regulaarselt lisandunud.

Üks tuntuim RP on Wapusk, kus on suurim jääkarude hulk, lisaks on kaitse all ja olulised beluugad ning tundra maastik. Banff'i RP on võimsad mäemaastikud, mineraalveeallikad, lisaks hundid, karud ning teised metsikud loomad. Jasper'i ja Kootenay RP-des on samuti palju mäemaastikku, kanjonid, kuumaveeallikad, Fundy RP-s eelpool räägitud suurim tõus ja mõõn maailmas ning Wood Buffalo on loodud, et kaitsta sealseid piisoneid ning teisi linde-loomi, kes piirkonnas elavad (nt kisakurg). Prince Edward Island RP on kuulus Greenwich'i liivaluidete, punase liivakivi kaljude ning pikkade randade poolest. Igal rahvuspargil on oma eripära ning võlu ja lähtuvalt sihtgrupist on selles osas Kanadal palju pakkuda. Kaitsealadel pakutakse hulgaliselt telkimis- ning matkamisvõimalusi.

Joonis 12. Kanada rahvusparkide kaart (Allikas: http://www.trailcanada.com/canada/map/national_parks/)

Kes soovib lähemalt lugeda, siis Parks Canada (<http://www.pc.gc.ca/eng/index.aspx>) ning Great Canadian Parks (<http://www.greatcanadianparks.com/>) kodulehel on palju sel teemal lugeda ning vaadata.

2.3.2 Olulisemad linnad

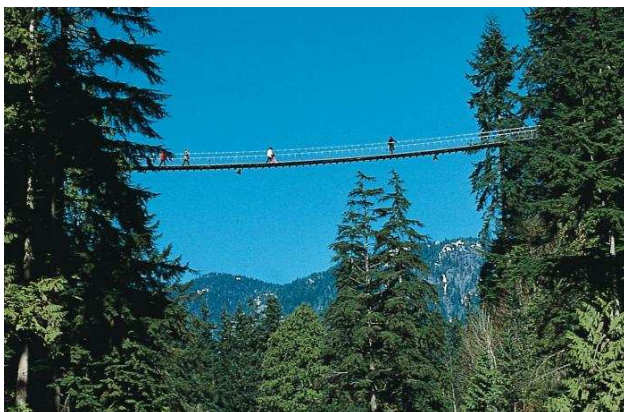
Torontot nimetatakse Kanada kultuuri-, meelelahutuse ning finantspealinnaks. Food and Wine ajakirja andmetel on Toronto St. Lawrence turg üks maailma parimatest toiduainete turgudest.

Joonis 13. St. Lawrence Market (Allikas: [http:// www.utm.utoronto.ca/](http://www.utm.utoronto.ca/))

Torontos on vaadata ning külastada väga palju ning võimalusi igale maitsele. Seda nimetatakse ka maailma kõige etniliselt mitmekülgseimaks linnaks, mis pakub muuhulgas ka laia valikut ostmisvõimalusi. Nimetada võiks erinevatest atraktsioonidest ja vaatamisväärsustest veel näiteks CN Tower'it, Royal Ontario Museum'it, Toronto Loomaaeda ning Kanada suurimat teemaparki Canada's Wonderland'i.

Montreali nimetatakse lihtsalt kättesaadavaks linnaks – maad, õhku ja vett mööda. Montreal on tuntud ka festivali linnana, kus toimub mitmeid erinevaid – nt Montreali Jazzi Festival. Külastada soovitatakse Montreali Biodome'i, Casino de Montreali ning Vanalinna.

Joonis 14. Capilano ripp-sild (Allikas: <http://govancouver.about.com>), Hell's Gate Air Tram (Allikas: <http://www.flickr.com>)

Vancouver on käesoleva aastal kindlasti enim tuntud olümpialinnana. Atraktsioonidest võiks välja tuua näiteks Capilano ripp-sild, Stanley Park (koos seal asuva Vancouveri akvaariumiga), Põrguvärvate Õhutramm (Hell's Gate Air Tram) jne.

2.4. Ameerika Ühendriigid – riigi ülevaade

2.4.1 USA põhiandmed ja faktid

USA pindala on 9 166 600 km² ehk maailmas suuruselt kolmas riik Venemaa ning Kanada järel. USA koosneb 50st osariigist. Rahvaarv on 2009. aastal hinnanguliselt 307 212 123 inimest - maailmas kolmandal kohal Hiina ja India järel. Rahvas on väga linnastunud – ligi 76% inimestest elab linnas ning 24% maal.

Joonis 15. USA kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

USA pealinnaks on Washington. Olulisemad linnad on suuruse järjekorras lisaks New York City, Los Angeles ning Chicago.

Kuna pindala ning vahemaad on suured, siis on transpordis olulisel kohal lennutransport ning välja on arendatud korralikud lennujaamad (vt Lisa 5). Lisaks on rajatud ka korralik maanteevõrgustik. Raudteetransport peamiselt kaubavedudeks, reisijatevedu on tagasihoidlik.

Põhilised turistid tulevad USA-sse Kanadast (36%), Mehhiko (27%), Suurbritannia (8%), Jaapan (6%), Saksamaa (3%), Prantsusmaa ja Brasiilia (2%), muud riigid (18%).

2.4.2 USA Vaatamisväärsused

Maailma kõige kuulsam teemapark asub Floridas, Orlandos - Disney World. Välja on toodud, et ligi 45-46 miljonit turisti külastab seda aastas. Lisaks on Orlandos veel populaarsed kohad Universal Studios ja Orlando Veemaailm. Turismis on mitmed linnad olulised sihtkohad – näiteks Las Vegas, San Francisco, New York, Los Angeles, Hollywood, New Orleans, Seattle ning Miami.

Nagu Kanadas, on ka USA-s oluline vaatamisväärsus Niagara juga Erie ja Ontario järvede vahel. Üks võimsamaid looduslikke atraksioone maailmas on Suur kanjon. Lisaks on looduses vaadata veel Bryce kanjon, Yellowstone RP, Kaljumäestik. Populaarsed sihtkohad on Hawaii saared, mis on tuntud oma looduse ning randade poolest.

Näiteks džunglites on võimalik külastada ka pueblosid (indiaanikülasid). Samuti leidub USA-s koopaid (maailmas suurim on Mammutikoobas - üle 700 km käikudega). Alaskas, mis on põhjapoolseim asula, on võimalik näha indiaani reservaati, jääkarusid (maailma suurim arvukus).

2.4.3 USA rahvuspargid

USA on tuntud oma mitmekülgse ja silmapaistva maastiku poolest. Seda kaunist loodust ja ilu on väga hea nautida rahvusparkides ja kaitsealadel. Kokku on USA-s üle 50 rahvuspargi üle kogu riigi. USA kuulsamad rahvuspargid on:

Yellowstone RP: üks enim külastatud looduslikke vaatamisväärsuseid USA-s. Tegemist on maailma vanima rahvuspargiga (loodud 1872.a.). Park on tuntud geisrite ja teiste vulkaaniliste atraksioonide ning metsiku looduse (sh karude ja pühvlikarjade) poolest.

Glacier Bay RP: asub Alaskas ja on kuulus oma 16 “voolava” liustiku poolest. Tegemist on UNESCO pärandisse kuuluva paigaga ning see on koduks muuhulgas vaaladele ja hüljestele.

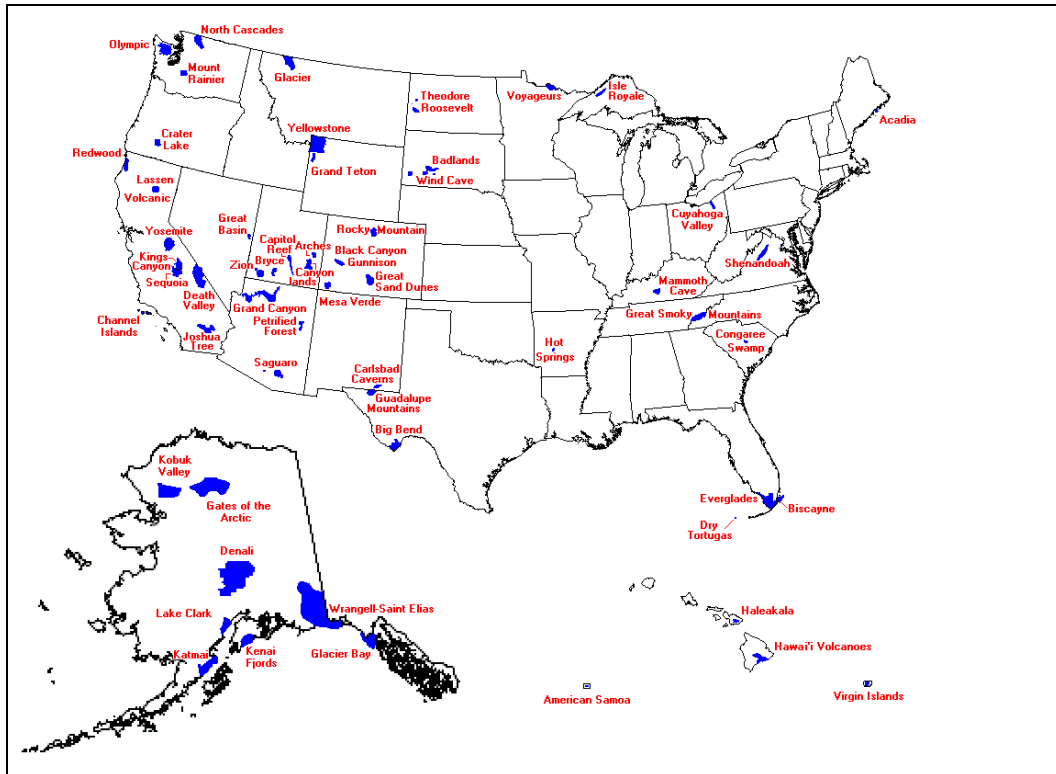
Denali National Park: asub Alaskas ning seal on Põhja-Ameerika kõrgeim punkt Mount McKinley. Park on kuulus karude, huntide ning põtrade ja karibuude karjade poolest.

Yosemite RP: asub California osariigis. Park on kuulus oma metsiku ja silmapaistva mäestikulise maastiku ja mitmete kanjonite, koskede ja mitmekesise metsiku looduse poolest.

Canyonlands RP: asub Utah's ning pakub väga kauneid vaateid kanjonitele ja kuristikele.

Grand Canyon RP: asub Arizonas, hõlmab Suurt Kanjonit, mis on üks kõige külastatavam looduslik atraksioon maailmas. Pargis on võimalik nautida erakordseid vaateid kanjonile ja sellest läbivoolavale Colorado jõe.

Everglades RP: asub Florida osariigis ning koosneb unikaalsest troopilisest ökosüsteemist – suur soo-ala küpressipuudega. Park on koduks alligaatoritele, pantritele ja üle 300-le linnuliigile.

Joonis 16. USA rahvusparkide kaart (Allikas: http://www.cohp.org/natl_parks/images/national_parks.gif)

2.5. MEHHIKO – riigi ülevaade

2.5.1 Mehhiko faktid ja põhiandmed

Mehhiko Ühendriigid on riik, mida peetakse nii Põhja- kui Kesk-Ameerikaks. Tegemist on föderatiivse presidentaalse vabariigiga, mille pindala on 1 908 690 km². Mehhiko koosneb 31 osariigist ning ühest liiduringkonnast.

Joonis 17. Mehhiko kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Mehhiko pealinnaks on Mexico City, mille rahvaarv on 8,7 miljonit, koos eeslinnadega 21 miljonit elanikku. Kogu riigi rahvaarv on 106,2 miljonit ning Mehhiko keskmine rahvastikutihedus on 53 in/km². Linnastumus on üsna suur - 74% inimestest elab linnas, 26% maal.

Rahvastikust 55% mestiitse (indiaani/kohalike hõimude ja hispaania järeltulijad), 20% indiaanlasi, 16% valgeid e. kreole, 9% muid. Mehhiko põliselanikud on maajad, sapoteegid, misteegid, tolteegid, asteegid. Kokku eristatakse 62 kohalikku keelt.

Mehhiko loodus on väga mitmekesine ning seal kasvab enamik maailma kaktuseliikidest.

Kõrgusvöötmete (ja temperatuuri) järgi eristatakse kolme vööndit:

- Tierra caliente –“kuum maa”, kõrgus kuni 1000 m
- Tierra templada –“soe maa”, kõrgus 1000-2500 m
- Tierra fria –“külm maa”, kõrgus üle 2500 m

2.5.2 Mehhiko vaatamisväärsused

Mehhikos on palju vaatamisväärsusi seotud ajaloo, arheoloogia ja kultuuriga. Turismiattraksioonideks on vanade kõrgkultuuride kultuskeskused ning linnade varemed, kolonisatsiooniga seotud vanalinnad (San Cristobal de la Casas), Cuernavaca, Guanajuato, Guadalajara.

Oluline külastuskeskus on kindlasti pealinn Mexico City, kus on vaatamisväärsuseks asteekide poolt rajatud "ujuvad aiad". Mehhiko kuulub ka kitsal rannajoonel asuvate randade ning merekuurortide poolest ning kindlasti on omaette vaatamist väärt Mehhiko loodus. Näiteks mäed, kõrbed, vihmametsad, džunglid, järved jne. Randadest on tuntumad näiteks Acapulco, Cancun ja Cozumeli rannad ning peamine piirkond laiemalt on Yucatani poolsaar.

Tähtsaimad turismikeskused on Acapulco, Cancun, Cozumel, Puerto Vallarta, Mazatlan, Tijuana, Merida. Põnev on külastada Mehhiko arheoloogilisi paiku ning neid on mitmeid. Näiteks on Papantla linna lähedal arheoloogiline park El Tajin.

Joonis 18. El Tajin ja Chichen Itza (Allikas: <http://www.visitingmexico.com>)

Väga kuulus vaatamisväärsus Mehhikos on Chichen Itza, mis on üks paremini restaureeritud iidseid linnu.

UNESCO maailmapärandisse kuuluvad: Sian Ka'ani biosfäärikaitseala, Palenque RP, Mexico vanalinn ja Xochimilco, Teotihuacan, Oaxaca vanalinn ja Monte Albani arheoloogiline leiukoht, Paquime, Campeche kindluslinn, Xochicalco arheoloogilised mälestised, Maajade Calakmul linna varemed, Frantsisklaste Sierra Gorda pühakojad, California lahe saared ja kaitsealad, Agaavi maastik ja Tequila vanad tootmishooned, Puebla vanalinn, Guanajuato vanalinn ja hõbedakaevandus, Chichen-Itza, Morelia vanalinn, El Tajin, El Vizcaino vaalakaitsela, Zacatecas vanalinn, Sierra de San Francisco kaljujoonised, Popocatepetli vulkaani iidseid kloostrid, Uxmali varemed, Queretaro mälestised, Tlacotalapani ajaloomälestised (vt Lisa 7).

2.6. GUATEMALA – riigi ülevaade

2.6.1 Guatemala faktid ja põhiandmed

Guatemala pindala on 108 430 km² ning koosneb 22st departemangust. Pealinnaks on Guatemala, kus on ligi 1 miljonit elanikku, koos eeslinnadega 2,9 miljonit. Kogu riigi rahvaarv on 12,7 miljonit ning keskmine rahvastikutihedus on 117 in/km².

Joonis 19. Guatemala kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Vastupidiselt eelnevatele riikidele ei ole rahvas linnastunud - 40% inimestest elab linnas, 60% maa. Rahvastikust ligi 44% on indiaanlasi (maajade järglased). Rahaühikuks on ketsaal.

2.6.2 Guatemala vaatamisväärsused

Riigis on 102 kaitseala ning 12 rahvusparki. UNESCO maailmapärandi nimekirjas on Tikali RP, Antigua Guatemala ning Quirigua maajade linna varemed. Tikal oli üle 100 000 elanikuga üks suurimaid maajade linnu, mis asub sügaval džunglis. Antigua Guatemala on Guatemala mägismaal asuv barokstiilis hoonetega linn, mis oli kunagi pealinn. Ümbruses on vulkaanid, neist Volcan de Agua mattis mudavoolu alla linna algse asukoha.

Joonis 20. Tikal (ülemine; Allikas: <http://www.tripadvisor.com>), Antigua Guatemala (alumine; Allikas: <http://upload.wikimedia.org>), Quirigua (parempoolne; Allikas: <http://mayaruins.com>)

Vaatamisväärsus on maaja kultuur ja käsitöö, nt Quetzaltenango linnas. Muuseumidest näiteks National Museum of Popular Arts and Industries ning Ixchel Museum of Indian Costumes.

Joonis 21. Atitlani järv (Allikas: <http://www.lake-atitlan.com>)

Suurepäraseid vaateid pakub Atitlan'i järv, mida ümbritsevad vulkaanid. Guatemalas saab ka rannamõnuseid nautida - Vaikse ookeani ääres musta vulkaanilise liivaga rannad

(Retalhuleu, Suchitepéquez, Escuintla ja Santa Rosa piirkonnas). Kauni loodusega on ka mäginen regioon Alta Verapaz, kus on võimalik külastada mitmeid koopaid.

2.7. Honduras – riigi ülevaade

Hondurase pindala on 9 220 970 km² ning rahvaarv 5,7 miljonit, kellest ligi 90% on hispaaniakeelsed mestiitsid. Rahvastiku tihedus on 51 in/km², inimesed on linna ja maapiirkonna vahel üsna võrdselt jagunenud – ligi 42% inimestest elab linnas, 58% maal.

Joonis 22. Hondurase kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Hondurase pealinnaks on Tegucigalpa, kus 606 000 elanikku. Presidendi võim on nõrk - poliitilise võimu kandjad on sõjaväelased, USA saatkond ning suur banaanitootja United Fruit Company. Honduras on üks maailma suurimaid banaanikasvatatajaid.

Joonis 23. Copani varemed (Allikas: <http://gocentralamerica.about.com/>)

Bahia saartel (Bay Islands) on valged liivarannad, kus saab tegeleda allveejumisega ning sukelduda süvikutes. Maajade tsivilisatsiooni ja kultuuri mälestisi on võimalik näha Copani varemetes (vt rohkem <http://www.copanruins.com/>). Pealinnas Tegucigalpas ning ümbritsevas külas on võimalik tutvuda koloniaalarhitektuuriga.

Honduras on sobilik loodusturismi huvilisele ning võimalik ka jõgedel rafting'uga (parvesõit) tegeleda

2.8. Belize – riigi ülevaade

Belize pindala on 22 963 km² ning rahvaarv 225 000 elanikku. Pealinnaks on Belmopan. Riigikeel on inglise keel, muud keeled, mida räägitakse on hispaania ning põlisrahvaste keeled. Inimesed on peamiselt afro-kariibi või Ladina-Ameerika päritolu, 10% maajade järeltulijaid ning 8% garifunad (mässanud orjade ja kohalike segu).

Vaatamisväärsused: looduslikult võib eristada kaks erinäolist piirkonda – soine põhi ja mäGINE lõuna, rannikul on korallrifid. Tegevused, millega saab aega veeta on ujumine ja sukeldumine. Külastada võiks sadamalinnakesi. Piirkonnas on ohuks orkaanid, mäGialadel ka maalihked, mis on troopiliste tsüklonitega kaasnenud sademete tagajärjeks.

2.9. Kuuba – riigi ülevaade

Kuuba pindala on 111 524 km² ning rahvaarvuks 10,7 miljonit elanikku. Pealinnaks on La Habana 2 096 000 elanikuga.

Vaatamisväärsused: La Habana linnasüda, tantsuklubid (samba, rumba, tša-tša). Pinar del Río provints pakub külastuseks maalilisi troopilise karstiga mägesid ja koopaid (Viñales Valley). Kuuba on kuulus ja tuntud tubakakasvatuse ning töötlemise riigina.

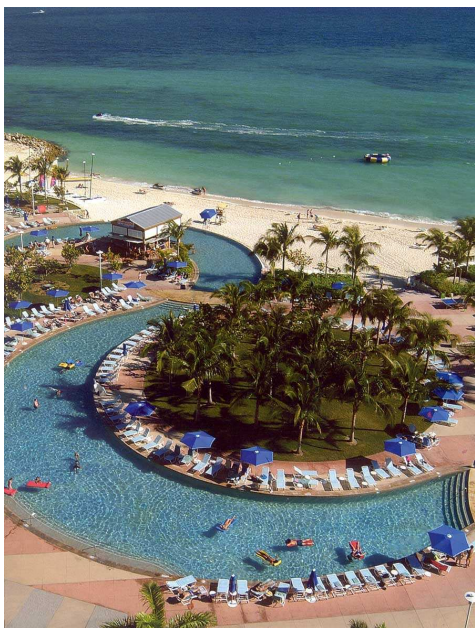

Joonis 24. Santiago de Cuba

Camagüey linnas on võimalik näha kirikuid, külastada muuseume, paljusid häid randasid ja saarestikke. Santiago de Cuba oli esimene pealinn. Praeguseks on sellest saanud kohvi ja suhkrutööstuse keskus. Santiago de Cubas on juulis kogu Kuuba suurimad karnevalid.

2.10. Bahama

Bahama pindala on 13 800 km² ning rahvaarv 264 000 elanikku, kellest valdav osa mustanahalised. Pealinn on Nassau.

Joonis 25. Bahama kuurort (Allikas: <http://bahamasindustry.com>)

Üle 50% riigi tuludest tuleb turismist – Florida on ainult ca 80 km kaugusel ning Miami 100 km ja sealt tullakse nautima Bahama suurepäraseid randu.

2.11. Kariibi mere riigid

Kariibi mere riikideks on Barbados, Antigua ja Barbuda, Saint Kitts ja Nevis, Saint Lucia, Saint Vicent ja Grenadiinid, Trinidad ja Tobago, Hollandi Antillid, Neitsisaared (USA) jt. Kõigi riikide peale on rahvaarv kokku 3,3 miljonit ning pindala 13,1 km².

Suhtlemiskeeleks on üldjuhul (kreoolistunud) inglise keel. Rahvastik on väga kirju, domineerib aafrika päritolu, lisaks aasia, euroopa jm. Suur varieeruvus ka religioonis.

Need riigid on peamiselt tuntud kookospalmidega suurepärase randade poolest. Sügav meri ja korallid loovad huvitavaid sukeldumisvõimalusi. Lisaks toimuvad piirkonnas karnevalid, ning külastada võiks sadamalinnu. Näiteks Dominical on haruldane ürgne loodus, Curacaol Hollandile sarnane tänavapilt, Trinidadil äärmiselt kirev rahvastik.

Dominikaani Vabariigis elab üle 8 miljoni elaniku ning riigi pindala on 48 734 km². Riigis on euro-afro segakultuur. Vaatamisväärsuseks on koloniaalarhitektuur (Santo Domingo kindlus), Bavaro rand, korallid.

Haitis on üle 9 miljoni elaniku, pindala on 22 750 km². Seal on samuti euro-afro segakultuur, lisaks voodoo (ristiusu ja Lääne-Aafrika kommete segu) kultuur. Üldiselt on tegu ühe maailma vaesema riigiga, kus sageli poliitilised rahutused. 2010. aasta alguses seal toimunud maavärin mõjus riigile ääriselt rängalt.

2.12. El Salvador

El Salvadori pindala on 21 041 km² ning rahvaarv 5,6 miljonit. Enamus elanikest on nahuate, maajade ja hispaanlaste segaverelised järeltulijad. Pealinnaks on San Salvador 525 000 elanikuga.

Piirkonnas on tegev vulkaanid Santa Ana, San Vicente, San Salvador ja Izalo.

Vaatamisväärsused. Looduskaitsele pööratakse suurt tähelepanu: Monte Cristo RP, Cerro Verde RP, Nancuchiname RP, El Imposible RP. Linnades vähe vanast ajast säilinud, kuna enam kui paarkümmend maavärinat on üle elatud. El Salvadori vaatamisväärsuste hulka kuuluvad rannad (Barra de Santiago), säilinud koloniaalarhitektuur, muuseumid, kohviistandused, Suchitoto linn, Panchimalco küla, maajade pärand.

2.13. Nikaraagua

Pindala on 130 000 km² ning tegemist on Kesk-Ameerika regiooni suurima riigiga (kui Mehhiko lugeda Põhja-Ameerika alla kuuluvaks). Rahvaarv on 3,9 miljonit. Räägitavateks keelteks on hispaania, inglise kreooli ja miskito.

Pealinn Managua 682 100 elanikuga on maavärinate ning vahepealse kodusõja tõttu osaliselt varemetes. Ühendusteid on vähe, peamine on kehvas seisus Pan Ameerika tee idaosas Vaikse ookeani rannikul. Kariibimere poolne ürgmetsadega lauge rannik läheb üle laguunrannikuks, läänes on mägismaa ja võimsad vulkaanid.

Vaatamisväärsused: maastik üldiselt, Nikaragua järv ja Concepcioni vulkaan, Managua järv, Moskiitoranniku laguunid ja rannad. Loomastik on rikkalik. Inimesed on vaesed aga sõbralikud.

2.14. Costa Rica

Pindala on 51 060 km² ning rahvaarv 3,5 miljonit, kellest, põhiosa on valged ja segaverelised. Pealinnaks San Jose (300 000 elanikku).

Piirkonnas on vulkaane, mis pakuvad kauneid vaateid, mäeahelike vahel on viljakad orud. Vaikse ookeani rannikul on palju kauneid randu. Koloniaalarhitektuuriga ajalooline pealinn Cartago on osaliselt Irazu vulkaani purske poolt hävitatud. Vaatamisväärsusteks/atraktsioonideks on Cartago katedraal, Tabaconi kuumaveeallikad ja Arenali vulkaan. Väga rikkalikult erinevaid taimi ja loomaliike - vähemalt 7000 taimeliiki ja 1000 orhidee liiki, koralle 35 liiki.

2.15. Panama

Pindalaks on 77 082 km² ja rahvaarvuks 2,5 miljonit elanikku. Pealinn on 578 000 elanikuga Panama.

Joonis 26. Panama kanal (Allikad: <https://panamatransexpress.com>, <http://www.panama-guide.com>)

Vaatamisväärsusteks on Portobelo kindlus, mille kaudu Peruu kuld läks Hispaaniasse, San Lorenzo kindlus ja selle ümber prantsuse kanal ning vihmamets, Panama City vanalinn. Turistidest 23% USAst, 16% Kolumbiast, 12% Costa Ricast. Peamiselt saabuvad turistid riiki Panama kanalit läbivatelt laevadelt.

2.16. Kolumbia

Pindala on 1 141 748 km², rahvaarv 35,9 miljonit, kellest 58% mestiitsid, 20% euroopa päritolu. Pealinn (Santa Fe de) Bogota (5,7 miljonit elanikku). Riigis on 32 departemangu ja üks pealinnaringkond.

Vaatamisväärsused: Bogotá, Cartagena de Indias vanalinn ja rannad – kogu mandri ilusaim koloniaalarhitektuuri näide, Santa Marta, Medellin oma lillefestivaliga (La Feria de las Flores), Cali aastalaat, Barranquilla (Carnaval de Barranquilla tuhkapäeval), San Andres Island. Suured värviküllased ja rahvarohked pidustused palmipühade ja jõulude ajal, kohati ka muude pühakute auks (eriti maapiirkondades). Bogotas on kullamuseum, kus ligi 30 000 suurepärase konkistaeelse kuldeset.

2.17. Venezuela

Venezuela pindala on 916 445 km² ning rahvaarv 22,3 miljonit, pealinnas Caracases elab 3,8 miljonit elanikku. Venezuela jaguneb 23 osariigiks, 1 liiduringkonnaks ja liidusõltkondadeks. (Kariibi saared). Riigikeeleks on hispaania keel.

Joonis 27. Angeli juga (Allikas: <http://www.angel-falls.com>)

Vaatamisväärsused: 979m kõrge ehk maailma kõrgeim Angeli juga, Gran Sabana tepuid (liivakivi platoomäed), Orinoco ljaanod, delta ja vaielamud, suure Maracaibo järve naftapuurtoornide mets, koloniaalarhitektuuriga linnad (Coro), Kariibi saared (Margarita), Merida Andid Pico Aquila kondoritega.

Aprillist oktoobrini pole kõige parem aeg külastamiseks, kuna enamikul alal on vihmaperiood.

2.18. Guyana, Suriname, Prantsuse Guajaana

Pindala ulatub 120 000-214 000 km². Räägitakse inglise/hollandi ja sranang tongo/prantsuse keeli. Riigid asuvad Guajaana mägismaal ja rannikumadalikul.

Guyanas on 84% territooriumist ürgmetsa, mis on hästi säilinud ja seda kaitstakse, kuna seal suur liigirikkus. Väga vihmane on aprillist augustini ning novembrist jaanuarini.

Joonis 28. Lõuna-Ameerika põhjaosa kaart (Allikas: <http://www.atrapedia.com>)

Vaatamisväärsused: vihmametsad, Georgtowni anglikaani kirik, rahvastik (sõbralik ja kirju – lõunaaasialased, tumedad ja hiinlased, pisut valgeid ja põliselanikke).

2.19. Ecuador

Pindala on 275 910 km² ja rahvaarv 11,5 miljonit. Riigikeel on hispaania, teised keeled on ameerika indiaanlaste keeled (eriti ketšua). Üle poole rahvastikust on põliselanikke, rannikul väike mustanahaliste kogukond, muu rahvastik on segaverelised. Pealinnas Quito's elab 1 880 000 inimest ning Quito on ekvaatorile lähim pealinn.

Joonis 29. Galapagose saarte kaart (Allikas: <http://www.galapagosmap.com>)

Kliima on talutav (vaid Orientes ekvatoriaalne kliima), mujal on leevendust pakkuv jahe hoovus ja suur kõrgus. Enamik ala on suhteliselt kuiv juulist novembrini. Eristada saab

neli eriilmelist piirkonda: tihedalt asustatud ala Costa rannikul, mäGINE Sierra Andide ahelike vahel, Oriente Amazonase lätetel ning Galapagose e. Coloni saarestik.

Vaatamisväärsused: Galapagose saared (looduse hoidmiseks on piirang, et 40 000 inimest aastas tohib seal käia); Quito (kunagine inkade ja praegune riigi pealinn), koloniaalarhitektuur; ürgmetsad, mäed (Banose regioon Andides), paramod e. kuivrohtlad Sierra nõlvadel, Hivaro indiaanlased ja nende kombed, Cotopaxi RP (väidetavalt kõrgeim vulkaan).

Põhiosa turistidest tuleb USA-st (80%), Euroopast 15%, Kagu-Aasia ja Okeania regioonist 4%.

2.20. Peru

Peruu pindala on 1 285 216 km² ja rahvaarv 24,1 miljonit elanikku. Riigikeeled on hispaania ja ketšua, lisaks räägitakse aimaraa ja suurt hulka Amazonia keeli. Rahvastikust suur osa on põliselanikke (peamiselt ketšua, aimaraad lõunas jm.), segaverelisi on 37%. Pealinnas Limas elab 6,5 miljonit inimest.

Joonis 30. Peru kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Eristada saab kolme eriilmelist piirkonda: kitsas hoovuse tõttu kuiv Costa riba (10%), mäGINE nelja paralleelse Andide ahelikuga Sierra (30%) ning Oriente Amazonase madalikul (60% riigi alast). Kliima on väga varieeruv, sajab harva ent taevast on pidev udumine, mis hoiab niiskust ja tagab taimedele lopsaka kasvu. Mägismaal suured ööpäevased ja aastaajalised temperatuuri kontrastid, sajab oktoobrist aprillini. Andide tagusel madalikul vihmametsade alal aasta läbi sajune, suuremad sajud novembrist aprillini.

Joonis 31. Nasca joonised (Allikas: <http://www.ancientastronauts.comyr.com>), Machu Picchu (Allikas: <http://www.visitingperu.net>)

Vaatamisväärsused: Nasca joonised (õhust vaadatavad), Machu Picchu ja Camino Incattee 32 km, Cuzco, Arequipa linn, Titicaca järv ja ujuv linn, 3000 m kõrgemal kiltmaal poolkõrb (puuna) ja Altiplano eriliste taimede ja uhkete vaadetega. Turistid tulevad väga mitmetest regioonidest: USA 18%, SRÜ 14%, Tšiili 6%, Boliivia 5%, Brasiilia 4%, muu 53%.

2.21. Boliivia

Pindala on 1 098 581 km² ning rahvaarv 7,6 miljonit elanikku. Riigikeeled on hispaania, ketšua ja aimaraa. Rahvastikust moodustavad ketšuaad 37%, aimaraad 24%, muud segaverelised.

Joonis 32. Boliivia kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Pealinn on La Paz (1,1 miljonit elanikku), kus asub valitsus, kuid Sucre (132 000 inimest) on põhiseadusega määratud pealinn. Kliima on väga varieeruv - mägedes on üsna külm, tasandikel palav niiske troopiline kliima.

Vaatamisväärsused: Tiahuanaco muistne linn, Potosi hõbeda rahapada ja koloniaalaja arhitektuur, La Paz, Titicaca järv (Päikesesaar), 3000 m kõrgemal kiltmaal poolkõrb (puuna) ja Altiplano eriliste taimede ja uhkete vaadetega, indiaanlaste pühad protsessioonid ja rahvakultuur.

2.22. Brasiilia

Brasiilia pindala on 8 511 970 km² ehk peaaegu pool Lõuna-Ameerikat. Tegemist on föderatiivse riigiga, mis koosneb 26 osariigist ja ühest föderaalsetest ringkonnast. Põhjaregioon hõlmab 45% maast, aga kõige hõredama asustusega, enam arenenud on Brasiilia kagu- ja lõunapiirkonnad.

Joonis 33. Brasiilia kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Rahvaarv on 162,2 miljonit elanikku ning riigikeeleks portugali keel. Pealinnas Brasilia's elab 1,8 miljoni elanikku. Suurimad linnad Brasiilias on Sao Paulo (16,4 miljonit) ja Rio de Janeiro (9,8 miljonit elanikku).

(Suur)linnades ja nende ümbruses on favela'd ehk vaesterajoonid ning tegemist on üsna kriminogeense piirkonnaga. Rio de Janeiro ja Sao Paulo ümbruse favelades arvatakse elavat kuni 20% linnade rahvastikust.

Joonis 34. Iguassu joad (Allikas: <http://www.discoverbrazil.com>), Roraima tepuid (Allikas: <http://www.gosouthamerica.about.com>)

Brasiilia vaatamisväärsused: Iguassu joastik (275 juga, kuni 70m kõrged, vihmaajal üksainus suur 4 km juga); Rio de Janeiro (rannad, karneval 40 päeva enne lihavõtteid, ööelu, Maracana staadion 170 000 inimesele, Suhkrupea mägi ja Lunastaja Kristuse kuju), Recife ja Bahia karnevalid; Parati linn (koloniaalarhitektuur, tähtsaim kulla väljaveosadam); Amazonas ja selle piirkond – ökoturism, laeva ja paadisõidud, Roraima piirkonna tepuid; vihmametsad; maailma suurim märgala Pantanal (150 000 km²).

2.23. Paraguay

Pindala on 406 750 km², rahvaarv 5,6miljonit elanikku. Elanikud on hispaania ja guaranii indiaanlaste segapäritolu. Pealinnas Asuncion'is elab 507 000 elanikku – koos eeslinnadega 1,9 miljonit.

Joonis 35. Paraguay kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Riigikeeled on hispaania ja guaranii. Idaosa põllumajanduslikul lavamaal ja keskosa Paraguay jõe madalikul elab kokku ligi 98% elanikest ja üle poole riigi alast moodustaval lääneosas Chacos vaid 2% elanikke, neist suur osa indiaanlasi (tupii-guaranii rühm). Paraguay riigi ja indiaanlaste hea elujärje tagamisel on olnud tähtis roll jesuiitidel.

Turiste on vähe, peamiselt Brasiilia ja Argentiina ühepäeva(kauba)turistid Ciudad del Este's. Üha suureneb ökoturism Chaco piirkonnas, paljud sealsed turismiettevõtjad on saksa päritolu. Tähtsad liikumisteed ja turismiteed on laevatatavad jõed.

Vaatamisväärsused: jesuiitide asundused (*reducciones*) La Santissima Trinidad de Parana ja Jesus de Tavarangue; Defensores del Chaco RP, Ybyucui, Tinfunque ja San Rafaeli RP, käsitööst nanduti lõuend, mate tee (paraguai astelpõõsa lehtedest) ja selle joomiseks bombillad (hõbedast kõrred) ning pudelkõrvitsast või kookospähkli koorest teeanumad.

Parim aeg riigi külastamiseks on talvekuudel (maist septembrini) kui ilm on soe – kõige külmem kuu juuli, kus keskmiselt 15-20°C, aga võib langeda lühiajaliselt ka 6°C. Suvel annab idaosas lisaks kuumale tunda ka suur niiskus. Paraguai karnevalid on veebruaris – kõige võimsamad pidustused leiavad aset Asunciónis.

2.24. Uruguay

Uruguay pindala on 176 215 km² ning rahvaarv 3,3 miljonit. Riigikeeleks on hispaania keel ning 88% rahvastikust kreoolid (eurooplaste Ladina-Ameerikas sündinud järeltulijad). Pealinnas Montevideos elab 1,3 miljonit elanikku. Rahvastik on väga linnastunud – linnades lausa 90% elanikest, maal vaid 10%.

Joonis 36. Uruguay kaart (<http://www.mapsofworld.com>)

Kliima on mereline lähistroopiline (jaanuaris 21-24 °C, talvel juulis 10-13 °C). Harva külma lõunatuulega (pampeero) võib olla mõnel päeval ka –3 kuni -5°C, enamasti on päikesepaisteline, vihma sajab vähestel päevadel, aga siis tõelist paduvihmana.

Valdavad on rohu-ja võsastunud savannid, kõrgematel aladel ka araukaariametsasid, jõeorgudes galeriimetsad. Atlandi rannikul ja La Plata rannikul on liivane ning luited.

Vaatamisväärsused: Punta del Este rannakuurort on puhkamiseks populaarne (sh. kohalike hulgas), kutsutakse ka Uruguay St Tropez'ks; Colonia del Sacramento pärandilinn. Rio de la Plata jõe rannik; Montevideo, kümme rahvusparki ja üks biosfäärikaitseala.

2.25. Argentiina

Föderatiivne riiki koosneb 23 provintsist ja ühest pealinna liiduringkonnast. Pindala on 3 761 274 km² ja rahvaarv 38,2 miljonit. Riigikeel on hispaania keel.

Pealinnas Buenos Aireses elab 2,7 miljonit elanikku (koos eeslinnadega üle 13 miljoni inimese). Rahvastik on väga linnastunud - 87% elab linnas ning ainult 13% maal. Riigi

peamised turistid (ligi 80%) tulevad naaberriikidest (nagu ka Eestis). Küllastatakse peamiselt pealinna ja suusakuurorte.

Argentiina ulatus põhjast lõunasse ligi 3700 km ja idast läände 1400 km. Looduslikelt tingimustelt jaguneb Argentiina viieks suuremaks regiooniks:

- loodes ja põhjas lähistroopiline Gran Chaco tasandik,
- Paraná and Uruguay jõgede vahel põhjaosas Mesopotaamia madalik
- keskosas viljakas pampa,
- kogu lõunapoolset osa kattev Patagoonia,
- lääneosas Andide ahelik

Argentiina kliima on suure pindala tõttu väga erinev: põhjaosas on troopiline kliima, Buenos Aireses enamasti 10 ja 24°C vahel, Tulemaal +5 ja 0 °C vahel, Andides kohati kuni -20 °C.

Vaatamisväärsused: Buenos Aires, Argentiina kuulsaim rannakuurort Mar de Plata, Pampade ala, presidendipalee Casa Rosada, tango sünnikoht Plaza Dorrego, Córdoba linn, Argentiina peamine veinitootmise linn Mendoza, loodusenautlejatele kindlasti pakub huvi ja elamust Patagoonia ning Tierra del Fuego.

UNESCO maailmapärandisse kuuluvad: Los Glaciares RP (Patagoonias), Cueva de las Manose koopa kaljujoonised (Rio Pinturas Patagoonias), Valdesi mereimetajate kaitseala, Ischigualasto/Talampaya RP fossiilide ja “kivistunud metsaga”, Quebrada de Humahuaca , Cordoba jesuiitide kvartal ja misjonijaamad, Guaranii misjonikeskused.

Argentiina veiniturism

Juan Cedrón (Cidrón) rajas 1557.a. Santiago del Estero piirkonnas esimesed viinamäed. Mägedes suure kõrguse, väikse niiskuse ja suhteliselt madala temp. tõttu ei kannata Argentina viinamäed haiguste käes, mis on mujal tavalised.

Kuna 90% toodangust (45 liitrit/elaniku kohta) tarbitakse kohapeal, siis üldiselt on Argentiinas rõhku pandud kvantiteedile, vähem kvaliteedile. Siiski on viimastel kümnenditel suurenenud kvaliteetveinide osakaal. Veinitööstused on 2000-aastatel hakanud laialdaselt pakkuma degustatsioonireise, mõned veinitehased pakuvad ka majutust.

Praeguseks on peamised viinamäed ja veinitööstused koondunud Mendoza (eriti kvaliteetveinid) ja San Juan provintssidesse, aga ka La Rioja, Salta, Catamarca ja Río Negro provintssidesse. Mendoza annab 60% riigi veinitoodangust ja 83% veinitööstuse sissetulekust.

Tuntuim viinamarjasort Argentiinas veinitootmiseks on Malbec, aga olulised on ka Torrontés (Malvasia grupp) ja Bonato. Üha enam levivad klassikalised viinamarjasordid (Cabernet Sauvignon, Syrah, Chardonnay).

Argentina veinipiirkonnad

Valged veinid:

- Chardonnay -Mendoza
- Torrontés -Salta, La Rioja, Mendoza and San Juan -mitmel pool
- Sauvignon Blanc -mitmel pool
- Riesling -San Juan ja La Rioja
- Chenin Blanc -Mendoza
- Viognier -Mendoza ja San Juan
- Sémillon -Mendoza ja Río Negro

Punased veinid:

- Malbec -Mendoza (20000 hektarit)
- Bonarda -mitmel pool
- Cabernet Sauvignon -mitmel pool
- Syrah -San Juan
- Tempranillo -Mendoza
- Merlot -Río Negro
- Pinot Noir -Río Negro

2.26. Tšiili - ülevaade

Tšiili ulatus põhjast lõunasse on 4350 km ja idast läände 355 km ning riigi pindala 756 950 km². Rahvaarv on 15,8 miljonit elanikku ning riigikeeleks hispaania keel. Pealinn on Santiago de Chile, kus koos eeslinnadega elab 54 miljonit inimest. Riigi parlament asub Valparaísis.

Riik koosneb 15 regioonist, mis jagunevad veel provintsideks. Tšiili on sarnaselt Argentiinaga väga linnastunud –linnades elab 86% elanikest, maal vaid 14%.

Tšiili kliima on lähtuvalt riigi laia ulatusest troopilisest kuni arktiliseni ning mägedes esineb kõrgusvööndilisus. Laias laastus saab eristada kolme põhja-lõunasuunalist vööndit: mägine ala (ranniku-Kordiljeerid), Andide peaaelik ja nende vahele jääv Tšiili keskorg.

Üldiselt on Tšiilis hea liigelda bussidega ning väga head võimalused on loodud regulaarlennuliinidega reisimiseks. Lähtuvalt piirkonnast on lennuühendus kohati põhimõtteliselt ainuke transpordiviis (Lõuna-Tšiilis ja saartel). Väljaspool linnasid on autot rentides oluline jälgida, et oleks kõrge põhjaga auto.

Joonis 37. Tšiili kaart (Allikas: <http://www.worldatlas.com>)

Igal aastal külastab riiki üle 2 miljoni turisti, mis annab 1,5% riigi GDP-st. Suurem osa külastajatest on teistest Lõuna-Ameerika riikidest, kuid ka suureneb Hispaania, Prantsusmaa ja Saksa turistide osakaal.

Tšiilis on palju erinevaid vaatamisväärsusi: Lõuna-Tšiili võimsad fjordid, uhked mäed ja liustikud; parasvöötme vihmametsad ja loodus (nt mägedes); suusakuurordid; pikk rannajoon; vulkaanid; Andide mäestik ja kõrgplatoo Altiplano; Lihavõttesaar (Rapa Nui) ja sealsed 800 kivikuju; viinamäed ja vein; Chuquicamata vasekaevandus.

Joonis 38. Chuquicamata vasekaevandus (Allikas: <http://www.chuquicamata.cl/>)

Tšiilis asub väidetavalt kõige kuivem kõrb (kui Antarktika välja jätta) - Atacama kõrb, kus kasvavad kaktusemetsad, ning tutvuda saab atacamenode ja aimaraade kultuuriga.

UNESCO maailmapärandisse kuuluvad: Rapa Nui RP Lihavõttesaarel, Chiloe saare kirikud, Valparaiso vanalinn, Humberstone ja Santa Laura salpeetritööstused ning Sewelli kaevanduslinn.

KASUTATUD ALLIKAD

1. FutureBrand [<http://www.futurebrand.com/think/reports-studies/cbi/2009/overview/>]
2. <http://atlas.nrcan.gc.ca/>
3. <http://bahamasindustry.com>
4. <http://gocentralamerica.about.com/>
5. <http://govancouver.about.com>
6. <http://mayaruins.com>
7. <http://upload.wikimedia.org>
8. <http://www.ancientastronauts.comyr.com>
9. <http://www.angel-falls.com>
10. <http://www.atrapedia.com>
11. <http://www.canadamaps.info>
12. <http://www.chuquicamata.cl/>
13. http://www.cohp.org/natl_parks/images/national_parks.gif
14. <http://www.flickr.com>
15. <http://www.galapagosmap.com>
16. <http://www.gosouthamerica.about.com>
17. <http://www.lake-atitlan.com>
18. <http://www.reisijutud.com>
19. <http://www.thecanadianencyclopedia.com>
20. http://www.trailcanada.com/canada/map/national_parks/
21. <http://www.tripadvisor.com>
22. <http://www.utm.utoronto.ca/>
23. <http://www.visitcanada.in>
24. <http://www.visitingmexico.com>
25. <http://www.visitingperu.net>
26. <http://www.worldatlas.com>
27. <https://panamatransexpress.com>
28. UNWTO Maaailma Turismiorganisatsioonide statistika [<http://www.unwto.org>]
03.03.2010
29. www.panama-guide.com
30. Yeoman, I. 2008. Tomorrow's tourist : scenarios & trends
[<http://www.tomorrowstourist.com>]

Lisa 1. Maaailma suurimate reisijate arvuga lennujaamad (top30)

Koht	Linn (lennujaam)	Reisijate arv	Muutuse%
1	Atlanta GA (ATL)	90 039 280	0.7
2	Chicago IL (ORD)	69 353 876	(9.0)
3	London (LHR)	67 056 379	(1.5)
4	Tokyo (HND)	66 754 829	(0.2)
5	Paris (CDG)	60 874 681	1.6
6	Los Angeles CA (LAX)	59 497 539	(4.7)
7	Dallas/Fort Worth TX (DFW)	57 093 187	(4.5)
8	Beijing (PEK)	55 937 289	4.4
9	Frankfurt (FRA)	53 467 450	(1.3)
10	Denver CO (DEN)	51 245 334	2.8
11	Madrid (MAD)	50 824 435	(2.4)
12	Hong Kong (HKG)	47 857 746	1.7
13	New York NY (JFK)	47 807 816	0.2
14	Amsterdam (AMS)	47 430 019	(0.8)
15	Las Vegas NV (LAS)	43 208 724	(8.0)
16	Houston TX (IAH)	41 709 389	(3.0)
17	Phoenix AZ (PHX)	39 891 193	(5.4)
18	Bangkok (BKK)	38 603 490	(6.3)
19	Singapore (SIN)	37 694 824	2.7
20	Dubai (DXB)	37 441 440	9.0
21	San Francisco CA (sSFO)	37 234 592	4.7
22	Orlando FL (MCO)	35 660 742	(2.3)
23	Newark NJ (EWR)	35 360 848	(2.8)
24	Detroit MI (DTW)	35 135 828	(2.4)
25	Rome (FCO)	35 132 224	6.9
26	Charlotte NC (CLT)	34 739 020	4.7
27	Munich (MUC)	34 530 593	1.7
28	London (LGW)	34 214 740	(2.9)
29	Miami FL (MIA)	34 063 531	1.0
30	Minneapolis MN (MSP)	34 056 443	(3.0)

Lisa 2. Raudteetranspordi keskused

Suurima reisijate arvuga raudteejaamad on:

1. Shinjuku, Tokyo, Jaapan.
2. Ikebukuro, Tokyo, Jaapan.
3. Gare du Nord, Pariis, Prantsusmaa (Euroopa suurim).

Pindalalt suurim raudteejaam on Nagoya, (Nagoya, Jaapan). Platformide arvukuselt on suurim USA-s Grand Central Terminal NewYork City-s. Shanghai South Railway Station (avatud 2006.a. juunis) on maailma suurima läbipaistva kuppelkatusega ehitis.

Berlin Hauptbahnhof (avatud 2006.a. mais) on üks Euroopa suurimaid ja väheseid mitmel tasapinnal paiknevate platformidega raudteejaamasid maailmas. Clapham Junction Londoni lõunaosas on kõige tihedama rongiliiklusega jaam, kus tiptunnil saabub keskmiselt iga 13 sekundi järel üks rong. Châtelet-Les Halles Pariisis on maailma suurim maa-alune raudteejaam.

Lisa 3. Ameerika lennutranspordikeskused – lennuliin ja peamised lennubaasid
(Allikas: Kull, A. Õppematerjalid)

Põhja-Ameerika lennutranspordikeskused

- **Aeroméxico (AM)**→Benito Juárez International Airport (MEX)
- **Air Canada (AC)**→**Toronto** Pearson (YYZ), **Vancouver** (YVR), **Montreal** Pierre Elliott Trudeau (YUL), Calgary (YYC).
- **Air Transat (TS)**→**Montreal**-Pierre Elliott Trudeau (YUL), **Toronto** Pearson (YYZ), **Vancouver**(YVR)
- **Alaska Airlines (AS)**→Seattle-Tacoma (SEA), Ted Stevens Anchorage (ANC), **Los Angeles** (LAX), Portland (PDX).
- **American Airlines (AA)**→Dallas-Fort Worth (DFW), **Chicago O'Hare** (ORD), Lambert-Saint Louis (STL), Miami (MIA), San Juan Luis Muñoz Marín (SJU).
- **Continental Airlines (CO)**→George Bush Intercontinental (IAH), Newark (EWR), Cleveland Hopkins (CLE).
- **Delta Air Lines (DL)**→Hartsfield-Jackson Atlanta (ATL), Salt Lake City (SLC), Cincinnati-Northern Kentucky (CVG), John F Kennedy (JFK), **Los Angeles** (LAX)
- **Mexicana (MX)**→Benito Juárez International Airport (MEX), Don Miguel Hidalgo y Costilla (GDL), Los Angeles (LAX).
- **Midwest Airlines (YX)**→Milwaukee's General Mitchell (MKE), Kansas City (MCI).
- **Northwest Airlines (NW)**→Minneapolis-Saint Paul (MSP), Detroit Metropolitan Wayne County Airport (DTW), Memphis (MEM), Amsterdam Schiphol (AMS), Tokyo's Narita (NRT).
- **United Airlines (UA)**→**Chicago O'Hare** (ORD), **San Francisco** (SFO), Washington Dulles (IAD), Denver (DEN), **Los Angeles** (LAX).
- **US Airways (US)**→Charlotte/Douglas (CLT), Philadelphia (PHL), Phoenix Sky Harbor (PHX), Las Vegas's McCarran (LAS).
- **Virgin America (VX)**→**San Francisco** (SFO)

Kariibi regiooni

- **Air Jamaica (JM)**→Montego Bay's Sir Donald Sangster (MBJ), Kingston's Norman Manley (KIN), St. Lucia's Hewanorra (UVF)
- **Bahamasair (UP)**→Nassau's Lynden Pindling (NAS)
- **Caribair (CB)**→La Isabela (JBQ), Las Americas (SDQ), Cibao (STI)
- **Caribbean Airlines (BW)**→Piarco (POS)
- **Caribbean Star (8B)**→VC Bird (ANU), Sir Grantley Adams International (BGI)
- **Cayman Airways (KX)**→Grand Cayman's Owen Roberts (GCM), Cayman Brac's Gerrard Smith (CYB).
- **Cubana de Aviación (CU)**→Havana José Martí International Airport (HAV).
- **Dutch Antilles Express (9H)**→Hato International Airport (CUR).

- **Leeward Islands Air Transport (LI)**→VC Bird International Airport (ANU), Sir Grantley Adams International Airport (BGI).
- **Pan Am World Airways Dominicana (7Q)**→Las Americas (SDQ), Cibao International (STI)

Kesk-Ameerika

- **Copa Airlines (CM)**→Tocumen International Airport (PTY).
- **Grupo Taca**→Comalapa International Airport (SAL), Juan Santamaría International Airport (SJO)

Lõuna-Ameerika lennutranspordikeskused

- **Aerolíneas Argentinas (AR)**→Ministro Pistarini International Airport (EZE) Aeroparque Jorge Newbery (AEP).
- **Aeropostal Alas de Venezuela (VH)**→Simón Bolívar International Airport (CCS).
- **Austral Líneas Aéreas (AU)**→Aeroparque Jorge Newbery (AEP).
- **Avianca (AV)**→El Dorado International Airport (BOG).
- **Gol (G3)**→Guarulhos (GRU), Galeão -Antônio Carlos Jobim (GIG).
- **Grupo Taca (TA)**→Jorge Chávez International Airport (LIM).
- **LAN (LA)**→Comodoro Arturo Merino Benítez (SCL).
- **Santa Barbara Airlines (S3)**→Simón Bolívar (CCS).
- **TAM Brazilian Airlines (JJ)**→Guarulhos (GRU), Congonhas Domestic (CGH), Presidente Juscelino Kubitschek (BSB).
- **Varig (RG)**→Guarulhos (GRU), Galeão -Antônio Carlos Jobim (GIG).

Lisa 4. Kanada rahvuspargid

RP nimi, asukoht	Rajamise aasta	Pindala (km²)
Banff National Park, Alberta	1885	6 641,0
Yoho National Park, British Columbia	1886	1 313,1
Glacier National Park, British Columbia	1886	1 349,3
Waterton Lakes National Park, Alberta	1895	505,0
Jasper National Park, Alberta	1907	10 878,0
Elk Island National Park, Alberta	1913	194,0
Mount Revelstoke National Park, British Columbia	1914	259,7
St. Lawrence Islands National Park, Ontario	1914	8,7
Point Pelee National Park, Ontario	1918	15,5
Kootenay National Park, British Columbia	1920	1 406,4
Wood Buffalo National Park, Alberta, Northwest Territories	1922	44 807,0
Prince Albert National Park, Saskatchewan	1927	3 874,3
Riding Mountain National Park, Manitoba	1929	2 973,1
Georgian Bay Islands National Park, Ontario	1929	25,6
Cape Breton Highlands National Park, Nova Scotia	1936	948,0
Prince Edward Island National Park, Prince Edward Island	1937	21,5
Fundy National Park, New Brunswick	1948	205,9
Terra Nova National Park, Newfoundland and Labrador	1957	399,9
Kejimikujik National Park, Nova Scotia	1968	403,7
Kouchibouguac National Park, New Brunswick	1969	239,2
Pacific Rim National Park Reserve, British Columbia	1970	499,6
Forillon National Park, Quebec	1970	240,4
La Mauricie National Park, Quebec	1970	543,9
Kluane National Park and Reserve, Yukon Territory	1972	22 015,0
Nahanni National Park Reserve, Northwest Territories	1972	4 765,6
Auyuittuq National Park Reserve, Nunavut	1972	21 471,1
Gros Morne National Park, Newfoundland and Labrador	1973	1 942,5
Pukaskwa National Park, Ontario	1978	1 877,8
Grasslands National Park, Saskatchewan	1981	906,5
Mingan Archipelago National Park Reserve, Quebec	1984	150,7
Ivvavik National Park, Yukon Territory	1984	10 168,4
Quttinirpaaq National Park, Nunavut	1986	39 500,0
Bruce Peninsula National Park, Ontario	1987	154,0
Fathom Five National Marine Park, Ontario	1987	112,0
Gwaii Haanas National Park Reserve, British Columbia	1988	1 495,0
Gwaii Haanas National Marine Park Reserve, British	1988	3 050,0

Columbia		
Aulavik National Park, Northwest Territories	1992	12 200,0
Vuntut National Park, Yukon Territory	1995	4 345,0
Wapusk National Park, Manitoba	1996	11 475,0
Tuktut Nogait National Park, Northwest Territories	1996	16 340,0
Saguenay - St. Lawrence Marine Park, Quebec	1998	1 138,0
Sirmilik National Park, Nunavut	1999	22 200,0
Gulf Islands National Park Reserve, British Columbia	2003	33,0

Allikas: The Atlas of Canada
<http://atlas.nrcan.gc.ca/auth/english/learningresources/facts/parks.html>

Lisa 5. Maailma suurimad lennujaamad

Koht	Linn [Lennujaama kood]	Riik	Reisijate arv	
			2007	2008
1.	Atlanta [ATL], Hartsfield-Jackson Atlanta IAP	USA	89,379,287	90,039,280
2.	Chicago [ORD], O'Hare IAP	USA	76,177,855	69,353,876
3.	London [LHR], Heathrow Airport	ÜK	68,068,304	67,056,379
4.	Tokyo [HND], Tokyo IAP (Haneda Airport)	Jaapan	66,823,414	66,754,829
5.	Paris [CDG], Aéroport de Paris Charles de Gaulle	Prantsusmaa	59,922,177	60,874,681
6.	Los Angeles [LAX], Los Angeles IAP	USA	61,896,075	59,497,539
7.	Dallas [DFW], Dallas/Fort Worth IAP	USA	59,786,476	57,093,187
8.	Beijing [PEK], Beijing Capital IAP	Hiina	53,583,664	55,937,289
9.	Frankfurt [FRA], Frankfurt Airport	Saksamaa	54,161,856	53,467,450
10.	Denver [DEN], Denver IAP	USA	49,863,352	51,245,334
11.	Madrid [MAD], Aeropuerto de Madrid-Barajas	Hispaania	52,122,702	50,824,435
12.	Hong Kong [HKG], Hong Kong IAP	Hiina	47,042,419	47,857,746
13.	New York [JFK], John F. Kennedy IAP	USA	47,716,941	47,807,816
14.	Amsterdam [AMS], Amsterdam Airport Schiphol	Holland	47,794,994	47,430,019
15.	Las Vegas [LAS], McCarran IAP	USA	46,961,011	43,208,724
16.	Houston [IAH], George Bush Intercontinental Airport	USA	42,998,040	41,709,389
17.	Phoenix [PHX], Phoenix Sky Harbor IAP	USA	42,184,515	39,891,193
18.	Bangkok [BKK], Bangkok IAP	Taimaa	41,210,081	38,603,490
19.	Singapore [SIN], Singapore Changi Airport	Singapur	36,701,556	37,694,824
20.	Dubai [DXB], Dubai IAP	ÜAE	34,348,110	37,441,440
21.	San Francisco [SFO], San Francisco IAP	USA	35,792,707	37,234,592
22.	Orlando [MCO], Orlando IAP	USA	36,480,416	35,660,742
23.	New York [EWR], Newark Liberty IAP	USA	36,367,240	35,360,848
24.	Detroit [DTW], Detroit Metropolitan Wayne County Airport	USA	35,983,478	35,135,828
25.	Rome [FCO], Leonardo da Vinci-Fiumicino Airport	Itaalia	32,947,304	35,132,224

Allikas: [Airports Council International](http://www.airports-council.org).

note: Up to November 17 2009 Beijing Capital IAP had 20.3% more passengers, while all others in the top 10 were declining! The top 3 is in reach.

note: total passengers = enplaned and deplaned, passengers in transit counted once.

note: IAP = International Airport.

Lisa 6. USA rahvuspargid

Acadia National Park, Arches National Park, Badlands National Park, Big Bend National Park, Biscayne National Park, Black Canyon Of The Gunnison National Park, Bryce Canyon National Park, Canyonlands National Park, Capitol Reef National Park, Carlsbad Caverns National Park, Channel Islands National Park, Congaree National Park, Crater Lake National Park, Cuyahoga Valley National Park, Death Valley National Park, Denali National Park and Preserve, Dry Tortugas National Park, Everglades National Park, Gates Of The Arctic National Park and Preserve, Glacier Bay National Park and Preserve, Glacier National Park, Grand Canyon National Park, Grand Teton National Park, Great Basin National Park, Great Sand Dunes National Park and Preserve, Great Smoky Mountains National Park, Guadalupe Mountains National Park, Haleakala National Park, Hawaii Volcanoes National Park, Hot Springs National Park, Isle Royale National Park, Joshua Tree National Park, Katmai National Park and Preserve, Kenai Fjords National Park, Kobuk Valley National Park, Lake Clark National Park and Preserve, Lassen Volcanic National Park, Mammoth Cave National Park, Mesa Verde National Park, Mount Rainier National Park, North Cascades National Park, Olympic National Park, Petrified Forest National Park, Rocky Mountain National Park, Roosevelt Campobello International Park, Saguaro National Park, Sequoia and Kings Canyon National Park, Shenandoah National Park, Theodore Roosevelt National Park, Voyageurs National Park, Wind Cave National Park, Wrangell - St Elias National Park and Preserve, Yellowstone National Park, Yosemite National Park, Zion National Park

Lisa 7. Mehhiko pärandipaigad

A [Historic Center of Mexico City and Xochimilco](#)

B [Historic Center of Oaxaca and Archaeological site of Monte Alban](#)

C [Historic Center of Puebla](#)

D [Pre-Hispanic City and National Park of Palenque](#)

E [Pre-Hispanic City of Teotihuacan](#)

F [Sian Ka'an](#)

G [Historic Town of Guanajuato and Adjacent Mines](#)

H [Pre-Hispanic City of Chichen-Itza](#)

I [Historic Center of Morelia](#)

J [El Tajin, Pre-Hispanic City](#)

K [Historic Center of Zacatecas](#)

L [Rock Paintings of the Sierra de San Francisco](#)

M [Whale Sanctuary of Vizcaino](#)

N [Earliest 16th-Century Monasteries on the Slopes of Popocatepetl](#)

O [Historic Monuments Zone of Queretaro](#)

P [Pre-Hispanic Town of Uxmal](#)

Q [Hospicio Cabañas, Guadalajara](#)

R [Archaeological Zone of Paquime, Casas Grandes](#)

S [Historic Monuments Zone of Tlacotalpan](#)

T [Archaeological Monuments Zone of Xochicalco](#)

U [Historic Fortified Town of Campeche](#)

V [Ancient Mayan City of Calakmul, Campeche](#)

W [Franciscan Missions in the Sierra Gorda of Queretaro](#)

X [Luis Barragan House and Studio](#)

Y [Islands and Protected Areas of Gulf of California](#)

Z [Agave Landscape and Ancient Industrial Facilities of Tequila](#)

1 [Central University City Campus of the UNAM](#)

2 [Monarch Butterfly Biosphere Reserve](#)

3 [Protective town of San Miguel and the Sanctuary of Jesús de Nazareno de Atotonilco](#)